

Självförvaltningens effekter i vår gemensamma utemiljö

Emma Johansson

Sveriges Lantbruksuniversitet
Område Landskapsarkitektur
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten
Landskapsarkitektprogrammet, Alnarp 2010

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp, Fakulteten för
landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Författare: Emma Johansson
Titel: Självförvaltningens effekter i vår gemensamma utemiljö.
Engelsk titel: The affect of self-management in our outdoor environment.
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet
Examen: Landskapsarkitektexamen
Huvudområde: Landskapsarkitektur
Handledare: Marie Larsson, landskapsarkitekt, Agr Dr och statskonsulent, SLU Alnarp
Huvudexaminator: Eva Kristensson
Biträdande examinator: Karl Lövré
Kurskod: EX0375
Kurstitel: Examensarbete för landskapsarkitekter
Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad E
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2010
Nyckelord: landskapsarkitekt, självförvaltning, gestaltning, bostadsmiljö, enkätundersökning
Serie: Självtändigt arbete vid LTJ-fakulteten
Omslagsbild: Kullarna i Kroksbäcksparken intill bostadsområdet Holma.

förord

I december 2007 flyttade vi till Malmö. Vi hörde att gården sköts av den gemensamma självförvaltningen och att ersättningen var 390 kronor per månad. Perfekt, två studenter och två, eller åtminstone ett trädgårdsintresse. I februari 2008 skrev vi på och fick ett område tilldelat oss. Samordnaren var mycket entusiastisk och glad över att jag läste till landskapsarkitekt och hade en del kunskaper inom trädgårdsskötsel.

Vi såg med spänning fram emot säsongen och vad som skulle dyka upp i våra rabatter. Först vårblommor av alla de slag, vintergäck, snödroppar, krokus, liljekonvalj, påsklilja, hyacinter, tulpaner och ett par forsythior blommade. Senare kom rosor, de flesta rödrosa men också några gula, någon slags klint, jätteprästkraige, rudbeckia, pioner, kärleksört och en kvittenbuske blommade, planteringen kantades av frodig kantnepeta. Men planteringen var ganska gles och en hel del bar jord mellan plantorna gjorde att ogräsresning blev det huvudsakliga arbetet.

Sen kom sommaren och all vattning. Vi gick ihop med kvinnan som hade rabatten bredvid oss så vi vattnade bådars, varannan gång var. Hennes rabatt hade lite annorlunda innehåll och inte lika mycket bar jord.

Vi upptäckte snart att ingen rabatt var den andra lik. Vår ena granne hade dragit upp alla sina rosor och planterat pioner i stället. Jag blev lite fundersam och började genast spekulera i vad som "skulle" vara där, vad hade landskapsarkitekten ritat dit? Som det såg ut nu så blev ju helheten och sammanhanget lidande.

Vi blev erbjudna att få köpa in blommor till vår något glesa rabatt,

det var bara att bestämma vad vi ville ha. Men vad "skulle" där vara? Jag blev genast frustrerad över denna frihet att göra som man ville. Men Joel, min sambo han tyckte det var super, han såg bara positiva saker med att alla satte sin egen prägel på sina rabatter. Men vad begriper han, han är ju bara en amatör. Men hur många självförvaltare är egentligen landskapsarkitekter? Hur många tänker som jag? Och hur många tycker som Joel?

Detta blev fröet som planterades och växte inom mig och som till slut resulterade i detta examensarbete. Tack till alla som diskuterat, argumenterat och hjälpt mig i mitt arbete. Tack till Karina, Lena och Ove, de tre samordnare som ställt upp och berättat och förklarat.

Ett särskilt tack till Joel som stått ut med mig under hela min utbildning, alla utflykter med lignosbeskrivningar och perennfotograferande, alla underliga frösamlingar och sticklingsodlingar. Och tack till min farfar Nils-Åke, som tyvärr inte längre finns med oss, det var han som sa att jag skulle bli landskapsarkitekt.

Emma Johansson
E-post: emma@jahrl.com

sammandrag

När vi flyttade till Holma, Malmö vid årsskiftet 07/08 gick jag och min sambo genast med i självförvaltningen på vår gård, dels för att vi båda saknat trädgård sen vi flyttade till lägenhet och dels pga. hyresreduktionen. Syftet med arbetet är att undersöka hur den gemensamma utemiljön på bostadsgårdar till hyreshus påverkas när de boende själva ansvarar för skötseln. Men också att se vilka sociala effekter självförvaltning medför. Målet är att öka förståelsen för hur självförvaltning fungerar i praktiken och hur vi som landskapsarkitekter behöver anpassa oss och vår gestaltning för att ge bostadsgårdarna en hållbar design som fungerar när de boende själva förvaltar sin utemiljö.

Jag har studerat tre bostadsgårdar med självförvaltning, både kommunala och privata hyresfastigheter. Jag har både studerat gårdarnas gestaltning och deras självförvaltning, hur den fungerar och är organiserad dels genom djupintervjuer men också med hjälp av enkäter till hyresgästerna kring de berörda gårdarna.

Jag fann tre gårdar med en hel del skillnader men också en del likheter. Fosiedal är ett radhusområde med den äldsta självförvaltningen, sedan 1985. Där bor många barnfamiljer som utnyttjar gården till både lek och rekreation. Gården är väl anpassad för alla med flera lekplatser, bollplan, basketplan och tätt mellan bänkarna. Utformningen på deras gård och skötseln av den är till de allra flestas belåtenhet.

Nydala är ett miljonprogramsområde från 1960-talet. Där har bedrivits självförvaltning sedan 1997 med samma samordnare under alla åren. Det bor en hel del ensamstående vuxna i

området och det är många som nästan inte vistas på gården över huvudtaget. Men de som vistas på gården gör det för att umgås med sina grannar, koppla av eller för att pyssla med trädgården.

Ystadsgatan 13 är lite annorlunda, gården ligger helt privat innanför huset, bakom en låst port ett stenkast ifrån Møllevångstorget. Det finns 14 lägenheter i huset och på gården bedrivs en form av frivillig självförvaltning som inte ger någon ersättning, snarare tvärt om. Gården som är helt asfalterad är sedan 2002 ett grönt paradiset tack vare engagerade hyresgäster.

Det som slutligen framkom genom enkätundersökningen och intervjuerna var vikten av en bra och kontinuerlig samordnare som är engagerad i gården och dess hyresgäster som på ett bra sätt tillsammans med övriga självförvaltare planerar och organiserar arbetet. Den absolut främsta anledningen till att man engagerar sig är umgänget med grannarna, andra anledningar är bland annat att det är en trevlig sysselsättning eller för att bostadsgården ska bli ordentligt skött. En del av hyresgästerna tycker även att det är viktigt att få vara med och påverka bostadsgårdens utseende.

Landskapsarkitekter behöver se fördelarna och möjligheterna det innebär att ha självförvaltning på en gård samt hur de kan gå till väga för att på bästa sätt gestalta en bostadsgård med självförvaltning. Att skapa en grön hållbar stomme som tillåter förändringar av perenner och geofyter samt inbjuder och uppmuntrar till kreativitet är att föredra. Ytor som lätt går att anpassa efter antalet självförvaltare är också fördelaktigt då det kan variera kraftigt från år till år.

Nyckelord: landskapsarkitekt, självförvaltning, gestaltning, bostadsgård, Nydala, Fosiedal, Ystadsgatan 13.

Abstract

When we, in the turn of the year 07/08 moved to Holma, Malmö, I and my cohabiter immediately joined the self-management on our tenement yard, partly because we both missed having a garden since we moved to an apartment, partly because of the rent reduction. The aim with this thesis is to examine how the common outdoor environment in tenement yards is affected when the tenets themselves are responsible for the maintenance. But also to see what social affects self-management brings. The purpose is to increase the understanding of how self-management works in practice and how we as landscape architects need to adjust ourselves and our design to create a lasting design that works when the tenets are in charge of their own outdoor environment.

I have been studying a number of tenement yards with self-management, both municipal and private tenement houses. I have studied both their design and their self-management, how it is working and how it is organized partly trough deep interviews and also by questionnaires to the tenets of the yards in question.

I found three tenement yards with some differences. Fosiedal is a yard with terrace houses, with the oldest self-management and it's existed since 1985. Many families with children live here who use the yard for both playing and recreation. The yard is well adapted for everyone with multiple playgrounds, a soccer field, a basketball field and lots of benches. The design and maintenance of the yard is to most tenets satisfaction.

Nydala is a million program area from the 1960s. They have had self-management since 1977 with the same coordinator. Quite a

few single adults live here and many do not use the yard at all. But the once that do they do so to see ones neighbour, to relax or to work in the garden.

Ystadsgatan 13 is a bit different as the tenement yard lies completely private inside the house, behind a locked gate, a stone's throw from Möllevångstorget. There are 14 apartments and the self-management is completely voluntary and does not give any rent reduction, rather the other way round. The yard which is completely covered with asphalt is since 2002 a green paradise thanks to interested tenets.

The result from the poll and from the deep interviews where the importance of a good and consistent coordinator who is engaged in the yard and its tenets, who successfully plan and organizes the work together with the tenets. The number one reason to get involved in the self-management is to socialize with the neighbours, other reasons is that it is a pleasant occupation or so that the yard would be properly maintained. Some of the tenets also think that it is very important to be able to influence the design of the yard.

Landscape architects needs to see the benefits and possibilities with self-management and how to proceed to get the best result when designing a tenement yard with self-management. To create a green durable frame that allows changes in perennials and annuals and tempt and encourage to creativity is preferable. Areas that can easily be altered to fit the number of tenets engaged are also preferable as it can vary substantially.

Keywords: landscape architect, self-management, design, tenement yard, Nydala, Fosiedal, Ystadsgatan 13.

innehållsförteckning

inledning	s. 13
bakgrund	s. 13
syfte och mål	s. 13
målgrupp	s. 13
avgränsningar	s. 14
metod och material	s. 14
begreppsdefinitioner	s. 16
teori	s. 16
rapportens upplägg	s. 17
tre bostadsgårdar	s. 18
Fosiedal	s. 19
de visuella studierna	s. 20
intervjuresultat	s. 22
enkätresultat	s. 23
summering och analys Fosiedal	s. 23
Ystadsgatan 13	s. 24
de visuella studierna	s. 25
intervjuresultat	s. 25
enkätresultat	s. 27
summering och analys Ystadsgatan 13	s. 28
Nydala	s. 29
de visuella studierna	s. 30
intervjuresultat	s. 32
enkätresultat	s. 33
summering och analys Nydala	s. 33
diskussion & slutsatser	s. 35
referenslista	s. 41

inledning

bakgrund

Genom att själv vara engagerad i självförvaltningen som bedrivs på den bostadsgård i Malmö där jag bor upptäckte jag en stor skillnad mellan gårdens olika delar, ingen rabatt var den andra lik. Ansvar för skötsel och därigenom gestaltningen var uppdelat mellan de hyresgäster som engagerat sig och det fanns ingen övergripande plan och inga gemensamma mål.

Jag började fundera på hur det såg ut på andra bostadsgårdar med självförvaltning, hur påverkar självförvaltningen den gemensamma utemiljön där? Och vad beror det på? Beror det på hur självförvaltningen är organiserad? Beror det på vem som engagerar sig? Eller beror det på hur gestaltningen på platsen är? Beror det på oss landskapsarkitekter?

Redan 1985 började ett av MKB Fastighets AB:s radhusområden i södra Malmö, Fosiedal med självförvaltning. På 1990-talet började MKB Fastighets AB se hyresgästerna i stället för att bara se husen. Självförvaltning började som ett projekt främst för att synliggöra människorna och för att stärka deras självkänsla. I början av 1993 fick MKB Fastighets AB jobba hårt för att få hyresgästerna i bostadsområdet Holma i södra Malmö att inse att detta inte var ett sätt för MKB Fastighets AB att föra över arbete till hyresgästerna utan ett försök till att stärka deras självförtroende, öka gemenskapen, minska skadegörelsen samt förbättra bostadsområdets dåliga rykte. Flera möten samt ett samarbete med hyresgästföreningen krävdes för att MKB Fastighets AB skulle övertyga hyresgästerna att de har betydelse, de är viktiga. När man såg de positiva resultaten följde flera

bostadsområden efter; Bellevuegården, Gullviksborg, Kulladal, Limhamn och Nydala där de boende idag helt eller delvis själva sköter utemiljön (Larsson, muntligen 2009).

syfte och mål

Syftet med arbetet är att undersöka hur den gemensamma utemiljön på bostadsgårdar till hyreshus påverkas när de boende själva ansvarar för skötseln. Men också att se vilka sociala effekter självförvaltning medför. Hur påverkas den sociala kontakten mellan hyresgästerna? Vad får hyresgästerna att engagera sig? Har ersättningen en betydande roll? Hur är självförvaltningen organiserad? Hur påverkas bostadsmiljön av självförvaltningen? Vad tycker de hyresgäster som inte är engagerade i självförvaltningen om skötseln av gården? Har de engagerade hyresgästerna tillräckliga kunskaper?

Målet är att öka förståelsen för hur självförvaltning fungerar i praktiken och hur vi som landskapsarkitekter behöver anpassa oss och vår gestaltning för att ge bostadsgårdarna en hållbar design som fungerar när de boende själva förvaltar sin utemiljö.

målgrupp

Rapporten riktar sig främst till landskapsarkitekter och andra yrkeskategorier som arbetar med gestaltning av bostadsgårdar där det ska bedrivas eller redan bedrivs självförvaltning. Men också till hyresvärdar och andra som är intresserade av självförvaltningens effekter på vår gemensamma utemiljö.

avgränsningar

Det bedrivs en form av självförvaltande i en del bostadsrättsföreningar men eftersom den bedrivs på helt andra villkor och av andra anledningar har jag valt att koncentrera mig på den självförvaltning som bedrivs i bostadsområden med hyresrätter.

metod och material

Examensarbetet är i huvudsak ett kvalitativt arbete. Jag har läst böcker, tidigare examensarbeten och avhandlingar som berör ämnet. Jag har studerat tre bostadsgårdar till hyreshus där det bedrivs självförvaltning. Jag har visuellt studerat gårdarnas gestaltning och skötsel samt planer över de två kommunala gårdarna. Vidare har jag, genom djupintervjuer, studerat självförvaltningen, hur den fungerar och är organiserad. Jag har även gjort en enkätstudie där jag har undersökt självförvaltningsmedlemmarnas och övriga boendes åsikter och uppfattningar om sin bostadsgård. På detta sätt baseras rapporten på kvalitativ empiri men kompletteras med kvantitativ empiri för att ge ett så fullständigt resultat som möjligt.

De utvalda bostadsgårdarna valdes dels med hjälp av Göran Larsson, mannen som startade självförvaltningen inom MKB fastighets AB. Han rekommenderade två gårdar, Fosiedal och Nydala där han visste fanns samordnare som troligtvis skulle vara mycket hjälpsamma i mitt arbete. Båda bostadsgårdarna har haft självförvaltning under en längre tid och har på så sätt hunnit etablera sig och fått viktiga erfarenheter. Då jag även ville studera en privatägd bostadsgård fick jag genom en

kurskamrat tips om Ystadsgatan 13. Efter samtal med deras ägare och fastighetsskötare blev detta den tredje bostadsgården som jag studerat. Jag är själv engagerad i självförvaltningen på den bostadsgård jag bor, men då jag har en personlig relation till många av mina grannar har jag valt att inte studera den eller någon av de angränsade bostadsgårdarna med självförvaltning. Det finns en viss risk att hyresgästerna inte är lika uppriktiga och bekväma med att svara på de frågor jag ställer, samt att anonymiteten blir lidande.

Den kvantitativa metoden är mer strukturerad och kännetecknas bland annat av statistik, exempelvis genom enkäter med fasta svarsalternativ. Forskaren är en observatör och iakttar utifrån. Medan den kvalitativa metoden fokuserar på "mjuka" data insamlat bland annat genom djupintervjuer som sedan tolkas. Forskaren observerar fenomenet inifrån och är medveten om den påverkan han eller hon har på resultatet. Att kombinera kvalitativ och kvantitativ metod kan leda till en mer nyanserad uppfattning om det vi studerar (Holme 1997, s. 78, 86; Patel 2003, s. 14).

I en djupintervju styr jag vilka undersökningspersonerna är samt ämnet som intervjun handlar om men i övrigt ges mycket utrymme för den intervjuade att fritt tala om det som känns relevant för denne. I enkäterna ger jag möjlighet för en större grupp av människor att svara på samma frågor med fasta svarsalternativ för att sedan kunna jämföra dessa, dels inom bostadsgården men framför allt mellan bostadsgårdarna. Att komplettera enkäten med öppna frågor gör att jag även här får svar som är relevanta för uppgiftslämnaren och som jag själv inte frågade om.

Vid djupintervjuerna, av gårdarnas samordnare, har jag koncentrerat mig på att ta reda på hur självförvaltningen är

organiserad, hur den fungerar i praktiken och om samarbetet mellan hyresgäster och hyresvärdar är tillfredställande. Jag har inlett med ett tiotal frågor till samtliga samordnare bland annat angående deras roll i självförvaltningen men jag har lämnat mycket utrymme för deras egna berättelser och beskrivningar av bostadsgården, hyresvärden och de andra hyresgästerna. Ofta har det blivit personligt och ibland privat.

I enkäten har jag velat ta reda på de boendes åsikter och uppfattningar om den egna gården samt hur de hyresgäster som är engagerade i självförvaltningen upplever att just deras gårds självförvaltning fungerar. När det gäller Ystadsgatan 13 har jag fått omformulera en del av frågorna i enkäten då det inte bedrivs formell självförvaltning på deras gård. För att få in så många svar som möjligt funderade jag på att lotta ut biocheckar bland de som svarat på enkäten men eftersom det skulle kunna kompromissa anonymiteten avrådde Tim Delshammar mig från detta. Jag har i stället talat med samordnarna på respektive gård och fått hjälp med både att samla in enkäterna men också att påminna hyresgästerna om att fylla i dem. Alla tre bostadsgårdar fick påminnelser, antingen via deras samordnare eller via e-post.

När det kom till konstruerandet av enkäten till hyresgästerna har jag undvikit negationer, förkortningar, svåra ord, facktermer samt formulerat frågorna på ett så neutralt sätt som möjligt. Ställt korta och konkreta frågor, frågat om en sak i taget och undvikit summerande frågor. Delat upp enkäten i logiska block och försökt att ställa de frågor som kan vara svårare att svara på eller är känsliga i slutet. Varit konsekvent vad gäller svarsalternativen, använt samma indelning och placering. Allt enligt Lindströms Fråga rätt! (2001, s. 30). Se bilaga 1 för enkätfrågorna.

Svarsfrekvens på enkäten varierade mellan de olika

bostadsområdena, Fosiedals svarsfrekvens låg på 19 % (13 av 68) och Nydalas på 13 % (24 av 192) medan Ystadsgatan 13:s svarsfrekvens var betydligt högre, 54 % (7 av 13), se bilaga 2 för enkätresultaten. Detta kan bero på att Ystadsgatan 13:s enkät skickades ut och svarades på via e-post (den fjortonde lägenhetens hyresgäst har inte internet och talar inte heller svenska). Men det kan också bero på hyresgästerna själva, bostadsgården betyder mycket för dem och de är mycket involverade i dess utveckling. Både Fosiedals och Nydalas låga svarsfrekvens kan bero på att hyresgästen själv inte inser att deras svar är betydelsefullt, att just deras svar är viktigt. Av Nydalas 24 svar var endast två svar från familjer med barn vilket kan indikera att övriga barnfamiljer inte haft tid, lust, ork att fylla i enkäten. Eftersom en del av enkätsvaren inte riktigt stämde överens med frågan indikeras att några troligtvis har missuppfattat frågan vilket kan betyda att språket också har varit en anledning, inte alla kan läsa svenska och fann ingen anledning att be om hjälp. Mina slutsatser bygger dock inte på det statistiska materialet från enkäten utan jag har snarare använt även enkätsvaren på ett kvalitativt sätt. I de inledande frågorna har jag velat kartlägga vem som bor i området och hur de använder sin bostadsgård. Vidare har jag använt svaren från enkäten för att få reda på hyresgästernas åsikter kring olika aspekter, exempelvis skötseln, utformningen och hur självförvaltningen är organiserad. Jag har använt både frågorna med svarsalternativ och de öppna frågorna på ett kvalitativt sätt då det är av större betydelse vad hyresgästen svarat än hur många som svarat liknande. I nästan alla frågor med svarsalternativ har det funnits utrymme för ett " eget " svar. Enkäten har varit ett redskap att nå ut till ett större antal hyresgäster och den individuella åsikten har varit av stor vikt.

Vad det gäller de visuella studierna har jag tittat på följande sex

punkter på gårdarna, hur de är gestaltade samt hur god skötseln av dessa är.

Hårdgjorda ytor och markmaterial, så som asfalt, grus, sten, betongplattor och gräs.

Fasta objekt, exempelvis cykelskjul, sopsortering, staket, bänkar och belysning men också utrustning så som gungor, klätterställningar och fotbollsmål.

Den gröna stommen; träd, häckar och buskar.

Perenner, geofyter och annueller. Perenner är de örtlika rabattväxter som återkommer varje år, exempelvis flox, aster och rudbeckia. Geofyter är ett samlingsnamn för alla lök-, knöl- och rhizomväxter som till exempel snödroppar, liljor, dahlior och iris. Annueller är det som i dagligt tal kallas sommarblommor, tagetes, lejongap och pensé.

För alla? Hur väl är trädgården anpassad för olika åldersgrupper, från barn och tonåringar till äldre med rullatorer?

Planer. Hur skiljer sig de planer som finns från dagens verklighet? Vad har förändrats?

begreppsdefinition

Självförvaltning handlar om hyresgästens möjligheter att påverka sina boendekostnader och sin boendemiljö, både i lägenheten och utanför vilket förutsätter en samverkan med grannarna, enligt Proposition 1996/97:119 Självförvaltning från Finansdepartementet Sveriges Riksdag (1997).

Självförvaltning är bostadsbolagets delegering av förvaltningsuppgifter till de boende, så som trappstädning eller skötsel av den gemensamma utemiljön. Beslut ska tas på en så låg nivå som möjligt (Delshammar 2005).

Enligt en rapport från Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, SABO (2007), innebär självförvaltning att hyresgästerna i organiserad form tagit över delar av fastighetsskötseln. Detta ger en bättre bostadsmiljö eftersom de boende själva är ansvariga.

teori

Enligt både Berglund (1995) och Göransson & Lieberg (2000) tycks närvaron av en eldsjäl vara en av anledningarna till en väl fungerande självförvaltning då de engagerar de övriga hyresgästerna och bidrar starkt till en kontinuitet i arbetet. Ofta är dessa eldsjälar en förbisedd grupp som i själva verket borde uppmuntras och stödjas av bostadsbolagen, då de utgör en viktig länk mellan hyresgäster och bostadsförvaltare (Göransson & Lieberg 2000). Detta är intressant när det kommer till hur självförvaltningsgrupperna organiseras och planeras. Samordnarna är potentiella eldsjälar och de skulle kunna vara den avgörande faktorn för hur väl självförvaltningen fungerar, hur väl hyresgästerna samarbetar. Men eldsjälen skulle också kunna vara en icke samordnande hyresgäst som är entusiastisk över det engagemang som förekommer. Men precis som Bengtsson m.fl. (2003) börjar man undra vad som händer när eldsjälarna slutar.

Anledningarna till att hyresgäster engagerar sig i självförvaltning kan möjligtvis härledas till Kristensson (2007) som beskriver hur det skapas tillfällen till möten när vi befinner oss på gården och gör olika saker, att det är då man lär känna varandra. Man möts på lekplatsen, när man grillar eller sköter trädgården, odlar eller har trädgårdsfest. Enligt Bengtsson m.fl. (2003) upplever de flesta hyresgästerna en ökad trivsel och gemenskap på grund av självförvaltningen, dock har tryggheten bara förbättrats marginellt. Kontakten mellan hyresgästerna har ökat och har

blivit mycket bättre även bland de hyresgäster som själva inte är engagerade.

Enligt Proposition 1996/97:119 Självförvaltning (1997) ska alla som engagerar sig i självförvaltningen få samma ersättning, oavsett insats. Ersättningen ska motsvara den faktiska kostnad för skötseln som hyresgästen betalar genom hyran till hyresvärden. Denna ekonomiska drivkraft har en underordnad roll för hyresgästernas engagemang. Möjligen kan det ha att göra med att självförvaltningen inte lanserats som ett sätt att spara pengar. Det gemensamma arbetet har en viktigare roll (Bengtsson m.fl. 2003). I ett ideellt engagemang skapas en social gemenskap som är drivkraften bakom en gemensam trädgård (Larsson 2009) och om då den ekonomiska ersättningen inte har en betydande roll kan detta möjligen appliceras även på självförvaltning.

Bostadsgårdar med självförvaltning är allmänt kända för att vara välskötta, samt ha mindre skadegörelse och nedskräpning. Det tas ett slags kollektivt ansvar för gården, även bland de hyresgäster som inte är engagerade. Enligt Göransson & Lieberg (2000) är eldsjälens den som ofta lägger ner mycket arbete på gården, ser till att det inte skräpas ner eller vandaliseras samt håller uppsikt över vilka som rör sig i området. För MKB Fastighets AB innebär självförvaltning minskade sociala merkostnader och minskad kriminalitet och vandalisering (Martinson 2001). Delshammars fallstudier (2005) visar exempel på att brukarmedverkan leder till en högre skötselintensitet och mindre nedskräpning.

Löfström (2006) i hennes examensarbete listar avgörande kompetenser som är av värde när man som landskapsarkitekt arbetar tillsammans med brukarna. Bland annat förmågan att inspirera, kunna hålla en god kontakt med brukarna, filtrera bland brukarnas önskemål, att vara genuint intresserad och

öppen för andras idéer och förslag. Larsson (2009) menar att landskapsarkitektens roll kan komma att ändras från att vara en gestaltare till att bli processledare, att vi kan hjälpa till att möjliggöra och ge rum för en kreativ process.

rapportens upplägg

Efter det inledande kapitlet redogör jag i andra kapitlet för min empiri. Jag redovisar mina visuella studier, resultaten från intervjuerna, enkätresultaten samt summerar och analyserar den empiri som framkommit på varje bostadsgård.

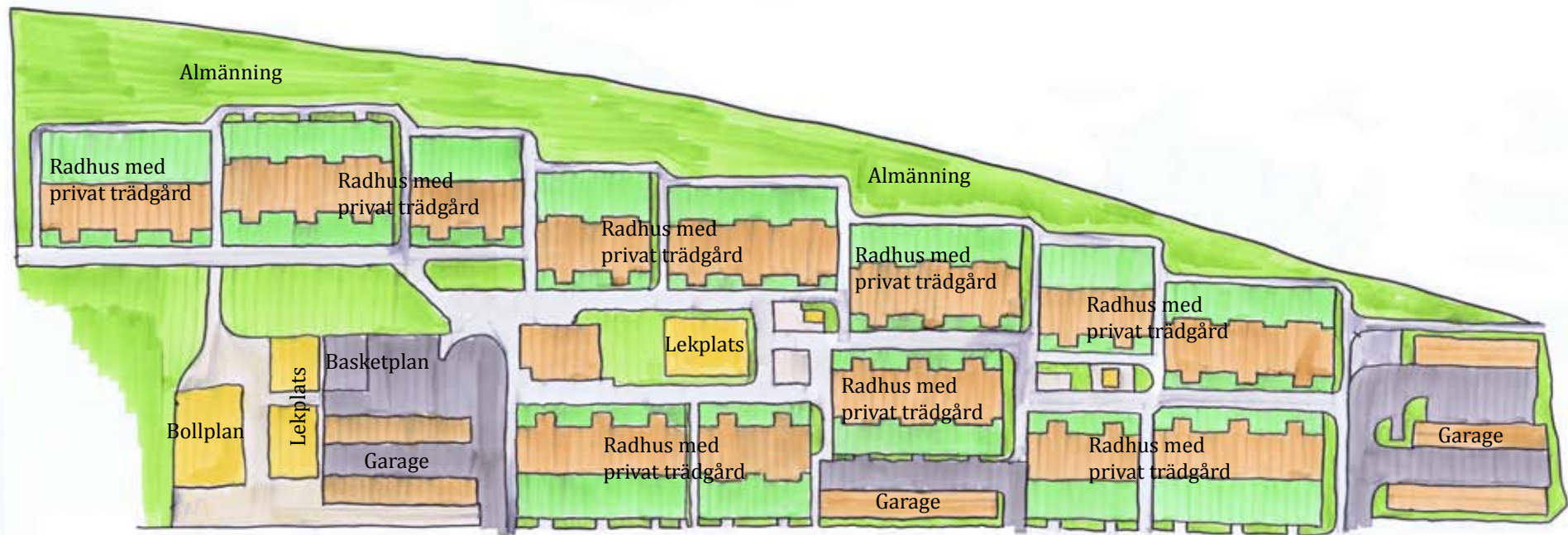
I det tredje kapitlet diskuterar jag och drar slutsatser kring mina resultat samt redogör för skillnader och likheter mellan de tre olika bostadsgårdarna. Jag ser även till att knyta ihop arbetet och tar även upp nya frågor som eventuellt kommit fram under arbetets gång.

tre bostadsgårdar

I detta kapitel redogör jag för min i huvudsak kvalitativa empiri. Jag redovisar mina visuella studier av de tre bostadsgårdarna, Fosiedal, Ystadsgatan 13 och Nydala, resultaten från de emellanåt mycket personliga djupintervjuerna med samordnarna på respektive gård samt resultaten från enkäten till hyresgästerna. Slutligen summerar och analyserar jag den empiri som framkommit på varje bostadsgård.

Figur 1. Översikt över Malmö stad med de tre bostadsområdena inringade.

Figur 2. Översikt över Fosiedal.

Fosiedal är ett radhusområde på Södertorpsvägen 3-141, i Malmös södra delar, byggt på 1980-talet. Det finns 68 radhuslägenheter tillhörande MKB Fastighets AB, det kommunala bostadsbolaget i Malmö. Varje radhus har sin egen privata entréträdgård och även en liten privat trädgård på baksidan som längs en del av husen sitter ihop med en allmänning. De boende har själva ansvar för skötseln av de båda till lägenheten tillhörande trädgårdarna. De gemensamma och privata ytorna är tillsammans cirka 20'000 m², den största av de tre gårdarna. Bostadsområdet var den första att få självförvaltning 1985 hos MKB Fastighets AB. De boende som är engagerade i självförvaltningen får skattefri ersättning utbetalt två gånger om året, för närvarande är ersättningen dryga 300 kronor/månad. Samordnaren ansvarar för en budget som ska täcka alla kostnader för den gemensamma bostadsgården, så som gödning, sommarblommor, bensin till gräsklippare och eventuella projekt de tar sig för. Hyresgästernas ersättning kommer inte ur den tilldelade budgeten vilket medför att MKB Fastighets AB tjänar ekonomiskt på att få engagerar sig, eftersom de behöver betala ut mindre ersättning för samma skötsel, dvs. samma yta ska skötas oavsett hur många som är engagerade.

de visuella studierna

Hårdgjorda ytor och markmaterial. Större delen av bostadsgårdens gång- och cykelvägar är asfalterade men en del av gångarna, framför allt de som leder in mellan husen och till allmänningen på baksidan är grusade. Flera platser med sandlek är lagda med betongplattor liksom de sittplatserna med både bänkar och bord. Det finns även flera stora gräsytor.

Fasta objekt. Det finns gott om både papperskorgar och belysning

längs alla gångar och ett antal större krukor för säsongsväxter finns utplacerade. Källsortering finns i områdets norra delar intill de friliggande garagen. På området finns en hel del sittplatser med tillhörande vindskydd, oftast i form av ett lägre träplank. En och annan cementrörsgrill finns också i anslutning till dessa sittplatser. Två större lekplatser med gungor, klätterställning, rutschkana och sandlek finns inom området. Även en större inhägnad grusplan med två större mål samt en basketplan med plank kring. Det står även två blåmålade lekstugor utplacerade på gräsmattorna.

Den gröna stommen. Många av de träd och buskar som finns på området står i entréträdgårdarna till radhusen och sköts inte om av självförvaltningen. Dock finns det på en del ställen häckar, främst som vindskydd vid några av "uteplatserna" och ett antal större hästkastanjer står i den större gräsmattan i de södra delarna. Det finns också inslag av städsegröna buskar och mindre prydnadsträd i rabatterna.

Perenner, geofyter och annueller. I de privata entréträdgårdarna finns en stor variation av både perenner, geofyter och annueller. I de gemensamma rabatterna finns en stor mångfald av perenner och geofyter, bland annat rosor, lavendel, påskliljor och krokus. Krukorna är fyllda med annueller och planteras om flera gånger varje år.

För alla? På området finns rikligt med sittplatser, alla gångarna är hårdgjorda och därmed rullator-, rullstols- och barnvagnsvänliga. Bostadsgården ger ett välkomnande intryck med stora uppväxta träd och prunkande entréträdgårdar. Vid de allra flesta sittplatser finns någon form av växtlighet, antingen en perennplantering eller kruka med annueller. Området är bilfritt och har både flera lekplatser, grusplan, basketplan, två blå lekstugor och stora

Figur 3. Allmänningen bakom radhusen.

Figur 4. En av de gemensamma planteringarna som sköts av en hyresgäst.

Figur 5. Bord och bänkar står utplacerade på ett flertal ställen i området.

Figur 6. Den södra av de två lekplatserna.

Figur 7. Den norra lekplatsen.

Figur 8. Basketplanen.

gräsytor och är därmed utmärkt för barn. De egna trädgårdarna går att anpassa efter den som bor där och de allra flesta har ett mycket personligt uttryck som speglar hyresgästens egen kreativitet.

Planer. Enligt en Illustrationsplan (Jönsson 1979) har inte de stora strukturerna ändrats. Där de två större lekplatserna idag ligger finns på planen gräsytor avsedda för bollspel, lek och kvarterslek, idag är de dock mer tillrättalagda med sandlådor, klätterställning, rutschkana och mål för bollspel. En av de mindre sandlådorna är idag borta och ersatt av plantering. En del av den södra parkeringens västra delar har fått lämna plats för basketplanen samt viss återvinning, bland annat en container för trädgårdsavfall. På en Ytplan (Trulsson 1979) hittar jag en växtlista på lignosortimentet på platsen och upptäcker att den stämmer fortfarande ganska bra, bortsett ifrån en del almar som tagits ner och ett tillskott i form av hästkastanjer.

Området är välskött, jag hittar varken trasiga lekredskap, överfulla papperskorgar eller släckta lampor. Träden är välskötta och visar tecken på regelbunden beskärning, precis som häckar och buskage. Plank, staket etcetera visar tecken på underhåll, flera plankor och stolpar ser nya ut. Rabatterna är städade inget ogräs går att se, blommorna verkar välmående. Kanter mellan asfalt och gräs eller rabatt är trimmade och asfalt- och plattytorna sopade. Jag ser dock inga tydliga tecken på individuella viljor, rabatterna är enhetliga och den största variationen och kreativiteten hittar man i de privata entréträdgårdarna. Området sköts på ett traditionellt sätt, men av de boende själva. Området är ganska statiskt i sin gestaltning och i stort sett det enda som går att anpassa är krukorna för annueller. Dock har området stora gräsytor, förhållandevis få perennplanteringar, en mer friväxande allmänning och en stor del av området utgörs av de privata

trädgårdarna.

intervjuresultat

Jag träffade Ove Ohlsson en förmiddag hemma vid hans köksbord och han berättade för mig om hur han blev engagerad i självförvaltningen på Fosiedal. Ove flyttade hit med sin fru på 1990-talet och satt de första åren och tittade ut på självförvaltarna som stökade runt på gården och han bestämde sig för att hjälpa till. Han och två andra blev tillsammans samordnare för självförvaltningen och tog över planerandet och organiserandet av den gemensamma utemiljön. Det ska sägas att Ove vid den här tiden hade passerat 70 år. Snart byttes hans två medarbetare ut på grund av flytt och ännu några år senare fann han sig ensam som samordnare för ett 30-tal självförvaltare. I år är tionde året Ove är engagerad och på grund av åldern vågar han bara ta ett år i taget.

Gården är idag, till skillnad från tidigare, uppdelad och alla självförvaltare har sitt eget ansvarsområde, det kan vara en rabattbit, gräsklippning, papperskorgstömning, lampbyten eller tvättstugsstädning. Några gånger varje år går de ut tillsammans en lördag eller söndag för lite större gemensamma insatser som vår- och höststädning. Han försöker planera så att inget gemensamt behöver göras under sommarlovet när barnen är lediga och föräldrarna har semester. Då sköter man bara sitt delområde. Ska man resa bort gör man upp med en granne eller med Ove om vattningen.

När det gäller förändringar på gården har de i stort sett fria händer att komma med idéer och förslag och så länge det ryms i budgeten brukar det inte vara några större problem. Dock ska Ove

lämna in en verksamhetsplan inför varje säsong för godkännande av MKB Fastighets AB, där ska han specificera vad pengarna i budgeten ska gå till, snöröjning, sommarblommor, gödning etcetera. Det händer att den inte blir godkänd. De förändringar som skett på senare tid är bland annat tillkomsten av två blåmålade lekstugor till barnen, en basketplan, fler bänkar och sittplatser. När jag frågar om kunskaperna i gruppen berättar Ove att många inte har så mycket erfarenheter när de börjar men att de flesta är intresserade och villiga att lära sig. Själv kan han en del då han arbetat inom byggbranschen och alltid haft ett intresse för trädgård. Ibland tycker han att MKB Fastighets AB kunde ställa upp mer när det gäller större saker, som när ett större träd behöver beskäras.

Ove är pensionär och mycket av hans lediga tid går till att greja och dona på gården, vare sig det är någon som behöver hjälp eller om något av de delområden ingen har ansvar för behöver fixas till, så fixar Ove det.

enkätresultat

Majoriteten av hushållen består av barnfamiljer som spenderar mycket tid på den gemensamma gården, för att leka, umgås med grannar, familj och vänner, koppla av och givetvis även för att pyssla i trädgården. De flesta hyresgästerna är nöjda med skötseln av gården, speciellt den del de själva ansvarar för. Det som en del av hyresgästerna saknar är bland annat fler bord och bänkar, en mattpiskare (bom), bättre belysning och en paviljong. I övrigt är de nöjda med gårdens utformning.

En av de främsta anledningarna till att hyresgästerna engagerat sig i självförvaltningen är att gården ska bli ordentligt skött.

Många tycker även att det är roligt att pyssla i trädgården och ett trevligt sätt att umgås med grannarna. En del är även med för pengarnas skull. Det de boende själva tycker är viktigast med självförvaltning är gemenskapen, möjligheten att påverka sin boendemiljö men också att man sköter det man åtagit sig. En del av de engagerade har ingen tidigare erfarenhet medan andra har haft egen trädgård, har egen trädgård eller är uppväxta på landet. De allra flesta tycker att de kompletterar varandra med sina kunskaper, någon nämner att de skulle behöva hjälp med trädklippning.

Överlag ger området ett mycket välskött intryck, inga överfulla papperskorgar, trasiga lekredskap eller illa skötta växter. Detta håller även de flesta hyresgäster med om. Ett par enkäter visar ett missnöje både med utformningen och med skötseln av gården, inget av de hushållen är engagerade i självförvaltningen. Självförvaltarna själva tycker att det fungerar bra, en del nämner Ove som en starkt bidragande orsak till detta. Det är också bara ett fåtal som engagerar sig endast för pengarnas skull vilket tyder på att de allra flesta har ett genuint intresse för trädgård och skötseln av deras gemensamma utemiljö.

summering och analys Fosiedal

Området byggdes i början av 1980-talet och har sedan 1985 haft självförvaltning. Efter Lennart Trulssons ytplan (1979) och Ingemar Jönssons illustrationsplan (1979) har ingen professionell arkitekt varit involverad i gårdens utformning.

Arbetet planeras och organiseras dels av samordnare Ove Ohlsson dels av regelbundna möten. De är fria att själva bestämma över vilka förändringar som behöver göras på gården, men vid större

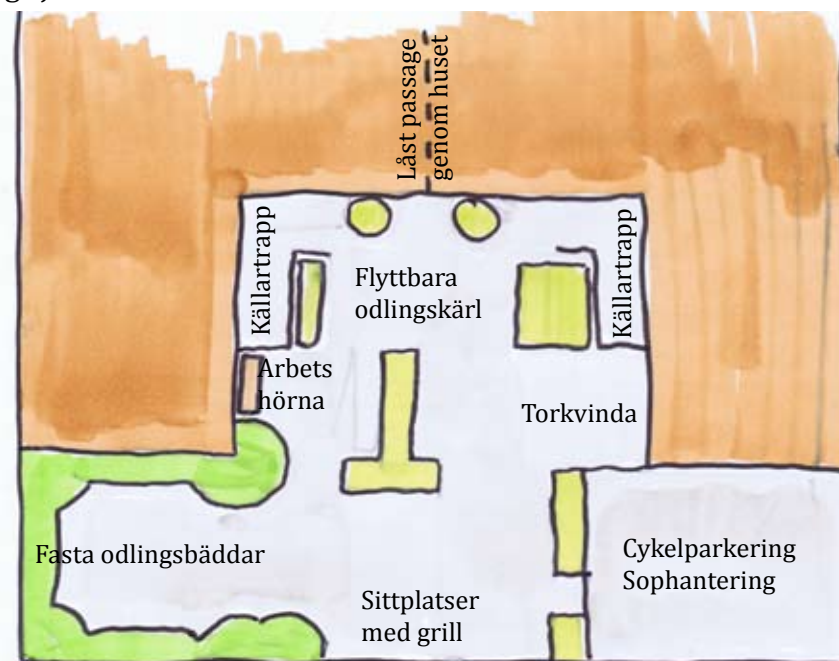
projekt kontaktas MKB Fastighets AB. En del förändringar har det blivit genom åren. Gården har anpassats till stor del till barnen men också till familjerna och de äldre. Två ordentliga lekplatser har tillkommit, liksom en grusplan för bollspel och en basketplan samt att antalet bänkar har ökat markant. Dock har inte grundfunktionerna ändrats något särskilt, platserna är fortfarande till för barnen, även om leken har blivit något mer tillrättalagd.

Det är Ove som fixar och håller i ordning de ytor som ingen har åtagit sig. Han tar sitt åtagande på största allvar och trivs med att vara samordnare, men då han är kommen lite till åren söker han sedan en tid tillbaka efter en efterträdare eller någon att dela bördan med. Det dröjer inte länge innan han tyvärr måste lämna sitt uppdrag på grund av fysiska begränsningar.

De flesta av de som engagerat sig i självförvaltningen gör så för att det ska bli ordentligt skött men gemenskapen med grannarna är också en starkt bidragande orsak. Många hyresgäster trivs på gården och spenderar mycket tid där med familjen, vänner och bekanta.

Ystadsgatan 13

På Ystadsgatan 13, ett stenkast ifrån Möllevångstorget i centrala Malmö, ligger ett hyreshus ägt av Akelius fastigheter, med 14 lägenheter och med en mindre innergård, endast cirka 200 m². Innergården ligger i söderläge men är delvis skuggad av ett intilliggande fyravåningshus. Gården förvaltas av Crendo och ligger innanför hyreshuset och kan enbart nås via en låst port. Crendo ansvarar för den övergripande skötseln såsom sophantering och snöröjning. Hyresgästerna som engagerar sig på gården får ingen ersättning av hyresvärden, det är tvärtom så att hyresgästerna bidrar till gårdens skötsel, antingen med pengar eller med material. Hyresvärden har gått med på att ge dem en liten budget till jord, växter etcetera, men utöver det får de klara sig själva.

Figur 9. Översikt över Ystadsgatan 13.

de visuella studierna

Hårdgjorda ytor och markmaterial. Hela gården är hårdgjord då det ligger en lokal undertill. Markmaterialet är mestadels asfalt med inslag av grå betongplatta på vissa ställen.

Fasta objekt. Det finns ett flertal fasta objekt på gården, en kombinerad plats för cykelparkering och sophertering döljs av ett träplank. De boende i huset har för några år sedan hjälpts åt att mura upp planteringsbäddar av återvunna tegelstenar på ett flertal ställen på gården. En större gemensam grill måste också betraktas som ett fast objekt.

Den gröna stommen. Då hela gården är hårdgjord är den gröna stommen begränsad, men det finns ändå ett antal större buskar och mindre träd på gården. Två syrener står planterade i vars en stor tunna på varje sida om passagen ut mot gatan. Ett mindre fikonträd står planterat i en av de murade bäddarna.

Perenner, annueller och geofyter. De boende har varit väldigt kreativa vad det gäller planteringskärl, allt som kan fyllas med jord och växter verkar ha använts. Dels är de upphöjda murade planteringsbäddarna fyllda till brädden med perenner, vårlökar, kryddor och en del köksväxter. Men också de gamla mangelkorgarna har fått nytt liv på gården. Ett par pallar med pallkragar fungerar som drivbänk, det hänger balkonglådor på räckena och krukor av alla de slag står utplacerade på gården.

För alla? Eftersom gården är hårdgjord har den mycket god tillgänglighet för cyklar, barnvagnar och rullatorer. Gården är också utrustad med flera sittplatser och då de flesta planteringarna är upphöjda är det lätt att komma åt att se, lukta och känna. På gården finns även en stor murad grill, som används

flitigt av hyresgästerna.

Gården kan lätt uppfattas som något rörig, då krukor, korgar och lådor står lite överallt, men det råder en spontan kreativitet som inbjuder alla till att engagera sig. Detta vittnar om ett aktivt liv på gården och denna relativt lilla yta är de boendes enda möjlighet att få utlopp för sin "gröna kreativitet" i direkt anslutning till sin bostad och det uppskattas av alla, oavsett om man interagerar eller observerar. Många av gårdens objekt är mobila och går att flytta på och anpassa efterhand som förutsättningarna förändras. Asfalten är lappad och lagad på ett flertal ställen, dock är detta inget hyresgästerna har påverkat. I övrigt är gården städad, ett tillsynes relativt nytt plank döljer cykelparkering och sophertering. Träd, buskar och övriga växter verkar välmående trots sitt begränsade utrymme under mark.

intervjuresultat

Jag har talat med Karina Brozinic som är den drivande kraften bakom den prunkande bostadsgården på Ystadsgatan 13. För snart sju år sedan började Karina tala med några av grannarna om en grön gård. På gården fanns redan några krukor med blommor någon ställt dit, men de ville bygga något mer permanent. De började tillsammans fundera och planera och kom fram till att bygga upphöjda växtbäddar av återvunnet tegel, billigt och bra! Sagt och gjort, efter mycket slit och släp stod äntligen växtbäddarna klara. Några större oljefat skänktes av handlare i närheten, de målades och gavs dräneringshål. I samma veva sade Karina upp sin kolonilott och då var det ju bara att flytta alla växterna till gården. Nu bestämde de sig även för att visa vad de åstadkommit för hyresvärden. Responsen blev till en början något tveksam, men sen kom ett godkännande samt en mindre summa

Figur 10. Planket som döljer sophertering och cykelparkering.

Figur 11. Den stora variationen av planteringsskårl.

Figur 12. En syrén planterad i ett gammalt oljefat.

Figur 13. De egenhändigt uppmurade planteringsbäddarna.

Figur 14. Allt går att plantera i, gamla cementrör...

Figur 15. ...och lastpallar med pallkragar.

pengar att köpa in möbler, en större grill och lite annat för.

Skötseln av gården sker på helt frivillig basis, man gör bara precis det man vill och tycker är roligt. Karina har en egen vision om gården som hon försöker förverkliga. När det är något som behöver göras på gården mejlar Karina de övriga boende och frågar om någon kan tänka sig att hjälpa till och oftast brukar alltid någon ställa upp. Ibland behövs det bara hjälp med att vattna när Karina själv har förhinder. Ett projekt har varit att flera hushåll har haft ansvar för vars en balkonglåda som hänger på ett räcke, detta har resulterat i att alla balkonglådorna har ett eget unikt utseende. Det är fritt fram att ställa ner vilka krukor som helst på gården, fylla de med det man vill, bara man sköter om dem. Inköpen av växter står de boende själva för, men en liten budget till jord, verktyg, slang etcetera brukar Karina kunna övertyga Akelius att bistå med, samtidigt som många av de boende gärna skjuter till med en slant årligen, helt frivilligt.

Efter några år bestämde sig Karina för att läsa till trädgårdsingenjör vid SLU i Alnarp och har nu tagit sin examen.

Jag frågar Karina om hon tror att det hade varit någon skillnad om de hade haft traditionell självförvaltning på gården, där varje engagerad hyresgäst får en hyresreduktion. Hon funderar och svarar sedan att det troligtvis inte hade varit någon större skillnad, en del hade kanske engagerat sig mer eftersom de i så fall ingått ett kontrakt med hyresvärden men hon står fast vid att allt måste ske på frivillig basis och vara lustfyllt. En fördel hade varit att hon visste att de fick en årlig budget och ungefär hur stor den var så att de bättre kunde planera inför säsongen.

Tyvärr är det så att under våren 2009 kommer gården att tömmas helt på grund av underhållsarbete rörande lokalen under gården.

Men hyresgästerna har envisats med att få vara med på möten, ta del av information och ha en röst i projektet. Detta har resulterat i att efter att underhållet är utfört kommer Akelius att genomföra hyresgästernas önskemål och då konkretiserade planer på gården. De kommer även att leverera jord när det behövs samt att det kommer att finnas ett kärl för trädgårdsavfall på gården.

Gemenskapen i huset har ökat markant sedan hela projektet med en grön gård drogs igång, nu hälsar alla på varandra, till skillnad från tidigare. Ser man att någon påtar i trädgården går man ner för att hjälpa till och att bjuda ner grannarna när man ska grilla är inga ovanligheter.

enkätresultat

Enligt enkäten bor det mestadels ensamstående vuxna i huset, färre sammanboende vuxna och endast ett fåtal barn och ungdomar. Gården används flitigt till både rekreation, nöje och arbete, man äter, vilar, leker, jobbar (bärbar dator) och umgås med varandra, både privat och grannar emellan. De flesta hyresgästerna är relativt nöjda med dagens utformning av gården, dock saknar en hel del av de boende en gräsyta och något större träd. Alla är mycket nöjda med hur de själva sköter om gården, men en del har negativa åsikter om den skötsel som utförs av Crendo, på uppdrag av Akelius, bland annat sophantering.

De flesta är engagerade i gårdens skötsel, om inte fysiskt så ekonomiskt. Många har varit aktiva sedan de flyttade hit eller åtminstone i ett par säsonger. Den främsta anledningen till att engagera sig är antingen för att det är en trevlig sysselsättning eller för att umgås med grannarna, men ingen uppger att det är för att det ska blir skött ordentligt. Att kunna påverka sin

boendemiljö är också en anledning. Majoriteten av hushållen tycker att det viktigaste med att hyresgästerna själva sköter gården är att man får vara med och påverka, man får det som man vill ha det. Hälften av de boende har ingen tidigare erfarenhet av trädgårdsarbete medan andra har eller har haft trädgård. Trots detta tycker majoriteten att deras gemensamma kunskaper är tillfredställande och deras skötsel av gården fungerar mycket bra.

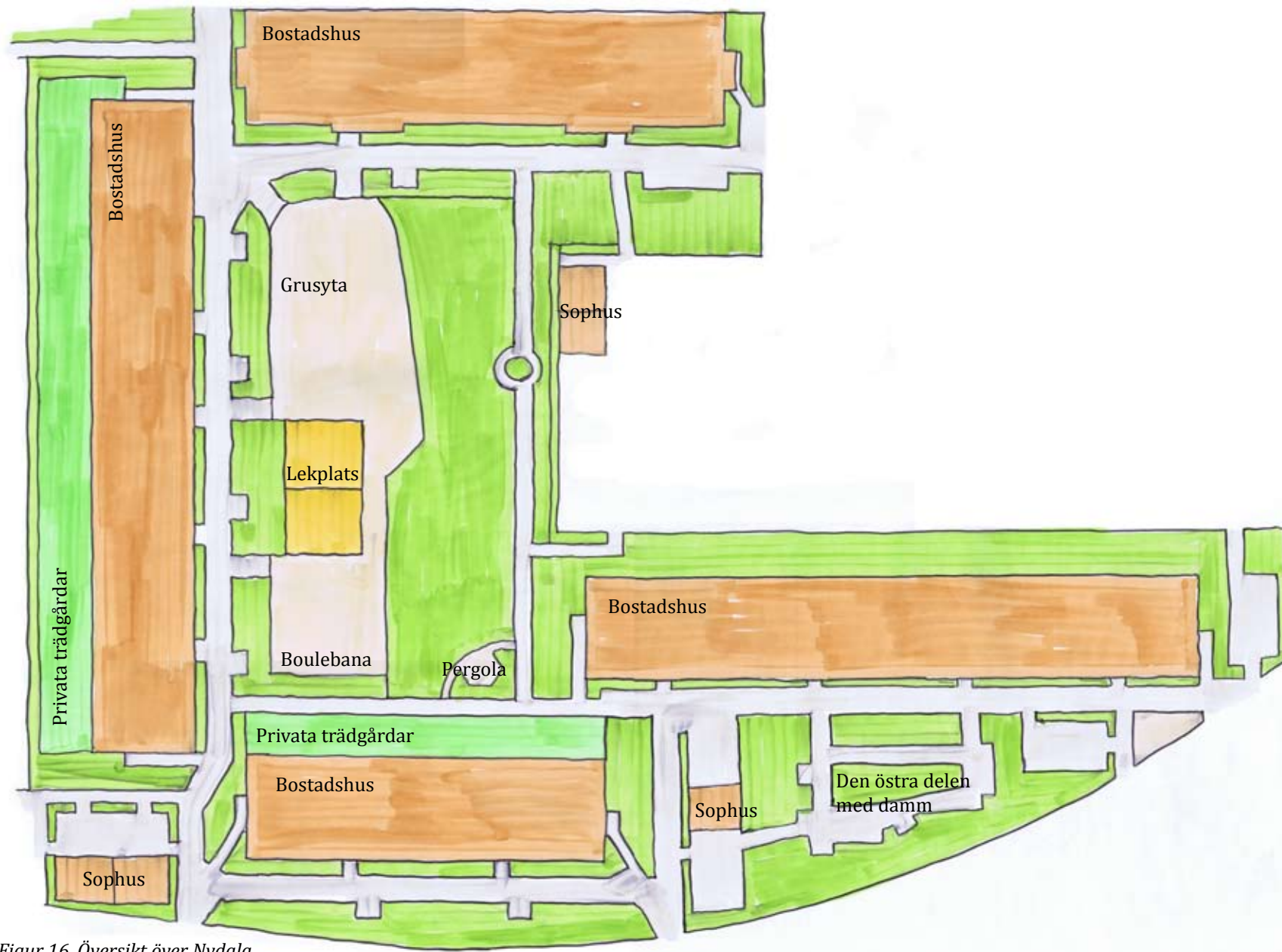
summering och analys Ystadsgatan 13

Bostadsgården på Ystadsgatan har ingen professionell gestaltning utan är en reaktion på dess tidigare utseende, en kal asfaltyta utan några inslag av liv. På hyresgästernas eget initiativ har gården på kort sikt förvandlats till ett paradiset som skapat gemenskap och odlarglädje bland hyresgästerna. En kvinna, Karina Broznic, är gårdens eldsjäl och bär ensam ansvar för gårdens utomordentliga skick. Hon har sedan projektets början 2002 fått blodad tand och hunnit utbilda sig till trädgårdsingenjör i design. Gården sköts enbart genom frivilliga insatser, då ingen ersättning utgår från hyresvärden Akelius till de engagerade. De boende gör precis bara vad de vill, hur de vill och när de vill, alla får vara med. Detta fungerar mycket bra på denna relativt lilla privata gård med endast 14 tillhörande lägenheter. Gårdens hårdgjorda yta och de många mobila planteringskärlen gör gården flexibel och hyresgästerna har ett direkt och omedelbart inflytande över gårdens gestaltning. Gården är också flexibel i det avseende att antalet planteringskärl kan variera kraftigt mellan åren. Ett år när många är intresserade av att engagera sig fyller man bara på med flera krukor, korgar och lådor medan man andra år kan ställa undan planteringskärl.

En bidragande orsak till att många är engagerade är just denna

omedelbarhet och det faktum att de investerat i gården både personligen och ekonomiskt. En del av budgeten kommer ifrån hyresvärden men en del kommer även ifrån hyresgästerna, antingen genom ekonomiskt bidrag eller genom materiellt bidrag. Många av de engagerade har ingen tidigare erfarenhet av trädgård ändå känner de flesta att de tillsammans har tillräckliga kunskaper.

Då ett större underhållsarbete är nödvändigt på grund av lokalen under gården kommer hela gårdens utformning att göras om. Fastighetsägaren har, efter påtryckningar från hyresgästerna, gått med på att samarbeta och förverkliga hyresgästernas planer. Detta visar att hyresvärden insett fördelarna med denna typ av brukarmedverkan och är villiga att satsa ekonomiskt. Förhoppningsvis leder detta även till att deras del i gårdens skötsel blir bättre.

Figur 16. Översikt över Nydala.

I stadsdelen Nydala, i Malmös södra delar på Eriksfältsgatan 79 A-D & 81 A-I, ligger ett miljonprogramsområde med 192 lägenheter, byggt på 1960-talet och som tillhör MKB Fastighets AB. Dessa lägenheter är fördelade på fyra hus, tre trevåningshus och ett åttavåningshus. Bostadsgården är cirka 7'000 m² stor. Området genomgick en upprustning på 1980-talet. Bostadsområdet har haft självförvaltning sedan 1997, med en och samma samordnare. Bottenvåningarna på två av låghusen har på hyresgästernas egen begäran fått privata trädgårdar i anslutning till deras balkong. Gården har två delar, en mindre del som ligger i den nordöstra delen av bostadsområdet och den andra större delen som ligger i mitten, omgärdad av husen. De boende som är engagerade i självförvaltningen får precis som de boende på Fosiedal skattefri ersättning utbetalt två gånger om året. Även samordnaren på Nydala ansvarar för en budget som ska täcka alla kostnader för den gemensamma bostadsgården, så som gödning, sommarblommor, snöröjning och eventuella projekt de tar sig för. Hyresgästernas ersättning tas inte ur den tilldelade budgeten, vilket även här medför att MKB Fastighets AB tjänar ekonomiskt på att få engagerar sig.

de visuella studierna

Hårdgjorda ytor och markmaterial. De gång- och cykelvägar som finns på gården är alla lagda av betongsten och i fint skick. På den större delen av gården, mellan husen finns en stor grusyta som bland annat rymmer lekutrustning. Intill ligger en stor gräsyta.

Fasta objekt. Det finns en del fasta objekt på gården bland annat tre sopsorteringsbyggnader, papperskorgar, två lekhus, ett flertal bänkar, planteringskärl och ett par gungdjur. I den östra delen finns även en mindre fontän med en liten damm i sten. På

grusytan finner vi en sandlåda med gungor omgärdade av ett staket, klätterställning och rutschkana samt en boulebana.

Den gröna stommen. Gården har täta välklippta bokhäckar på flera ställen, bland annat som avskärmning för cykelparkering. En tujahäck håller på att växa upp för att dekorativt gömma den ena sopsorteringen. Det finns en hel del olika träd planterade i gräsytan som solitärträd, bland annat Skånepil och några äppelträd gården fått i present från Alnarps försöksodlingar.

Perenner, geofyter och annueller. Rabatterna är rikligt fyllda av geofyter som krokus, snödroppe och narciss på våren och perenner som rudbeckia och akleja under sommaren. På gården finns på ett par ställen krukor som under årets lopp planteras med säsongsväxter, ljung och prydnadskål på hösten och vintern, penséer på våren och margeriter och andra annueller på sommaren. I grusytan står ett stort planteringskärl i tre våningar, vilket MKB Fastighets AB tidigare hade ansvar för men numera har det tagits över av självförvaltningen och planterats med perenner och geofyter. Det kompletteras på vår och sommar med en del annueller.

För alla? Gården har en mycket god tillgänglighet i och med att gångarna har betongsten. Den östra delen av gården har ett nedsänkt gångsystem vilket gör att växtbäddarna är högre upp och lätta att komma åt, men att ta sig ner för trapporna kan vara ett hinder för en del av hyresgästerna som behöver stöd av exempelvis en rullator. Gården har både gungor, klätterställning, lekhus, gungdjur och en större gräsyta för barnen att leka på. Många sittplatser på flera olika ställen, vissa med vindskydd i form av ett plank, ökar användandet av gården.

Planer. En situationsplan (Trulsson 1986) visar hur gården ska

Figur 17. Cykelparkering omgärdad av strama bokhäckar.

Figur 18. De privata trädgårdarna i söder.

Figur 19. Lekplatsen.

Figur 20. Den östra delen av gården med fontänen till vänster i bild.

Figur 21. En thujahäck är planterad för att så småningom skymma sophuset.

Figur 22. Pergolan.

rustas upp. Vid jämförelse med dagens verklighet skiljer det sig inte nämnvärt på den stora delen av gården, boulebanan har tillkommit likaså en gång till pergolan i öster. Men på den östra delen har det skett förändringar. Enligt planen består större delen av buskage med en sandlek och ett par bänkar. Idag har platsen en fontän med tillhörande damm, sandleken är borta, buskarna har ersatts av blommande perenner och det finns ett större antal bänkar samt en grill. Något som också tillkommit är de privata trädgårdarna till bottenlägenheterna på två av husen. Dock varierar uttrycket i dessa kraftigt. Flera av trädgårdarna är till största delen gräsmatta medans ett fåtal är prunkande oaser. En tävling hålls varje år där den vackraste trädgården utses.

Skötseln av Nydalas gemensamma bostadsgård är klanderfri, inget ogräs eller skräp så långt ögat når. Häckarna är välansade, träden beskurna med van hand och rabatterna prunkande. Men dammen med fontänen fungerar tyvärr inte. Rabatterna på den östra delen av gården är ganska stilrena i sitt uttryck, mycket lavendel tillsammans med bokhäckar. Bostadsgårdens övriga rabatter har ett mer brokigt uttryck och innehåller en rik blandning av olika perenner, det uttrycker en kreativitet om än under något mer strama förhållanden. Med en mängd perennrabatter omgivna av hårdgjorda ytor, flera stora fasta krukor för annueller och ett stort antal formklippta bokhäckar blir Nydalas bostadsgård svår att anpassa efter hyresgästernas engagemang i självförvaltningen.

intervjuresultat

En solig förmiddag träffar jag Nydalas samordnare Lena Olofsson, hon har dagen innan avslutat en veckas arbete på Café Nydala och ser fram emot en vecka i rabatterna. Hon berättar att hon varit

samordnare sedan de började med självförvaltning på gården 1997. 65-70 hyresgäster är engagerade i självförvaltningen, var av cirka 15 håller på med utemiljön, självförvaltningen på Nydala ansvarar också för trappstädningen. Gården är uppdelad och varje självförvaltare har sitt ansvarsområde, till exempel en rabatt. Den östra delen av gården sköts av en grupp hyresgäster tillsammans. Man sköter "sin" del själv och två gånger om året går alla ut tillsammans för vår- respektive höststädning.

Medan vi tar en promenad kring gården berättar Lena om vilka som har ansvar för vilka delar av trädgården och vilka projekt som genomförts. Ett stort projekt som genomfördes, ett av de första, var att den östra delen av gården gjordes om. Förut var där mest en massa tråkiga buskar och en liten lekplats som kändes otrygg på grund av närheten till den kraftigt trafikerade Eriksfältsgatan. Buskarna togs bort och ersattes av gräsmatta och perennplanteringar. Lökar planterades och fler bänkar sattes dit. Lekplatsen försvann och det byggdes en fontän med en damm i sten i stället. Barnen fick desto mer utrymme på en grusplan som finns mellan husen.

En annan stor förändring var tillkomsten av de privata trädgårdarna som kom till på efterfrågan från hyresgästerna själva. Lena berättar om tävlingen som har varje år, det är främst en trädgård som brukar vinna. Plakaten är stolt uppskruvad på dess staket.

För några år sedan var de tvungna att fälla ett flertal gamla pilar som stod i en rad på den västra delen av gården, då dessa hade blivit allt för gamla och utgjorde en fara för lekande barn. Pilarna ersattes med nya så kallade Skånepilar.

Vad gäller förändringar på gården så diskuteras de oftast fram

självförvaltarna emellan, kanske är det någon som har en idé eller ett önskemål. Beslut om större förändringar, som också kräver större budget, exempelvis den av den östra delen av gården, tas i samråd med MKB Fastighets AB. Ett önskemål som nyligen verkställdes var en rabatt i de norra delarna av gården, för de hyresgäster som från sina fönster inte ser de blommande rabatter som redan finns. Ett annat önskemål som blev verklighet var en plattlagd gång som leder till pergolan med bänkar och bord, för att alla lätt ska kunna ta sig dit.

Vidare berättar Lena att de gärna planterar så kallade Mormorsperenner, sorter som de själva känner igen från sin barndom, som de vet är härdiga och som lätt förökar sig. Lena förklarar också varför det sticker upp lökblast lite här och var, i planteringskärnen, kring solitärträden och i rabatterna, det är vitlök! Gården har under en tid haft problem med gnagare, framför allt kaniner och Lena fick ett tips om att stoppa ner krossade vitlöksklyftor i jorden för att jaga bort djuren. Under en tid pågick en envis kamp mellan Lena och kaninerna, Lena petade ner vitlöken, kaninerna grävde upp den, Lena petade ner den igen och så vidare. Till slut, när Lena "kryddat" med cayennepeppar gav kaninerna upp och vitlöken har nu grott.

Lena berättar att den personal som hon har kontakt med på MKB Fastighets AB alltid är tillmötesgående och hjälpsam. För några år sedan fick de som ville, närvara vid en liten besökskurs som MKB Fastighets AB:s personal höll för självförvaltarna på Nydala. En tre timmar lång kurs som tog upp grunderna i besökskurs, när på året olika typer av buskar och träd ska beskäras, hur mycket, på vilket sätt och så vidare. Enligt Lena var kursen väldigt uppskattad och mycket givande.

enkätresultat

Av de 24 enkätsvaren jag fått in bestod knappt hälften av hushållen av ensamstående vuxna. Det bor få barn och ungdomar på gården. Många vistas knapp alls på gården, något enstaka hushåll har barn som leker och en del grillar men de flesta som vistas på gården är där för att umgås med grannarna eller för att koppla av. Utformningen av gården är mycket uppskattad av de allra flesta och det är endast ett fåtal som saknar något, ett låst cykelhus, en roligare lekplats, en vattenfontän, en berså och blommor för allergiker. Likaså är skötseln av gården till belåtenhet för i stort sett alla och någon understryker hur duktig Lena (Olofsson) är. En större del av de som är med i självförvaltningen, har varit det under minst sex år och den största anledningen till att man är med är att det är ett trevligt sätt att umgås med grannarna på. Att det är roligt att pyssla med trädgård, för att gården ska bli ordentligt skött och för pengarna är vanliga orsaker. Många av de som är med i självförvaltningen har någon erfarenhet av antingen egen trädgård eller genom sitt arbete. Vilket kan tillsammans med besökskursen från MKB Fastighets AB förklara att de flesta tycker att de kompletterar varandras kunskaper. Majoriteten är mycket nöjd med hur deras självförvaltning fungerar.

Arbetet planeras och organiseras av Lena men också med hjälp av regelbundna möten där de träffas allesamman.

summering och analys Nydala

Området byggdes på 1960-talet och fick en utrustning på 1980-talet (Trulsson 1986) men därefter har troligtvis ingen

professionell arkitekt gestaltat någon av gårdens förändringar. Gruppen styr själva över vilka förändringar som behöver göras på gården och MKB Fastighets AB kontaktas bara vid större förändringar. Strax efter det att gården fick självförvaltning 1997 och Lena Olofsson blev samordnare gjordes en del förändringar. Bland annat togs lekplatsen och buskagen på den östra delen bort och ersattes av gräsmatta samt en fontän och damm i sten. Platsen är nu mycket uppskattad som sittplats med ett flertal bänkar och bord. Andra mindre förändringar som genomförts på hyresgästernas egen begäran är ett par mindre rabatter, byte av gamla och farliga Skånepilar samt en plattlagd gång in till pergolan.

Lena alternerar mellan att jobba en vecka på Café Nydala och en vecka på gården. Hon hävdar bestämt att det är tiden hon lägger ner på gården som tar henne igenom de mörka vintermånaderna varje år, rena medicinen.

De flesta engagerade är så på grund av umgänget med grannarna men också för att det är roligt, en del är även engagerade för ersättnings skull. Beskrivningskursen från MKB Fastighets AB tillsammans med att många har någon erfarenhet av antingen egen trädgård eller genom sitt arbete, kan förklara att de flesta tycker att de kompletterar varandras kunskaper.

diskussion & slutsatser

I början av detta arbete ställde jag många frågor, en av de allra första frågorna jag ställde mig var hur många självförvaltare tänker som jag, som en landskapsarkitekt? När jag nu gjort undersökningen kan jag konstatera att inte många självförvaltare tänker som jag. Självförvaltare uppskattar den valfrihet och det ansvar som läggs på dem. Det är en av de främsta anledningarna till att de engagerar sig överhuvudtaget, ibland en förutsättning. Detta arbete har öppnat mina ögon för hur människor ser på vår gemensamma utemiljö och hur det kommer sig att de är villiga att engagera sig i den år ut och år in.

På både Fosiedal och Nydala har självförvaltning införts på MKB Fasighets AB's initiativ och den har organiserats utifrån fastighetsbolagets standard. Självförvaltningen på Ystadsgatan 13 har uppkommit på de boendes initiativ, under ledning av Karina Brozinic och de har tillsammans skapat regler och bestämmelser kring bostadsgården men också gemenskap och odlarglädje. Men man kan diskutera huruvida det som sker på Ystadsgatan 13 är självförvaltning. Enligt Proposition 1996/97:119 Självförvaltning (1997) är självförvaltning hyresgästernas möjlighet att påverka sina boendekostnader genom samverkan med grannarna. Delshammar (2005) menar att självförvaltning är bostadsbolagens delegering av förvaltningsuppgifter till de boende. Om man ser till dess definitioner har inte Ystadsgatan 13 självförvaltning. Men om man som SABO (2007) anser att självförvaltning är när hyresgästerna i organiserad form tar över delar av fastighetsskötseln, vilket ger en bättre bostadsmiljö där de boende själva är ansvariga, är det som bedrivs på Ystadsgatan 13 självförvaltning. Det har dessutom framkommit genom enkätundersökningen att den ekonomiska ersättningen inte är

en av de viktigare anledningarna till att man engagerar sig, vilket även Bengtsson m.fl. (2007) menar. Detta gör att Ystadsgatan 13 tydligare framstår som en självförvaltning.

hur självförvaltningen är organiserad

Gemensamt för alla tre är att gården är uppdelad, man har som självförvaltare sitt eget ansvarsområde och vissa insatser görs gemensamt. På Fosiedal och Nydala organiseras självförvaltningen på det traditionella viset med en samordare som har kontakten mellan hyresgästerna och hyresvärden och där de hyresgäster som engagerar sig får en så kallad hyresreduktion med drygt 300 kronor per månad. På båda gårdarna ansvarar varje självförvaltare för ett eget område, exempelvis en rabatt, gräsklippning eller tömning av papperskorgar. Men man gör också vissa gemensamma insatser ett flertal gånger varje år. På Ystadsgatan sker självförvaltningen på ett något annorlunda sätt. Det finns en eldsjäl som har det yttersta ansvaret för att gården sköts, medan de övriga hyresgästerna gör i stort sätt vad de vill, hur de vill, när de vill och om de vill. Enda regeln är att om du gör något på gården får du också sköta om det, planterar du något på gården är det ditt ansvar att det vattnas etcetera. Även här utförs gemensamma insatser i form av vår- och höststädning, men helt frivilligt. Hyresgästerna här får ingen ersättning av hyresvärden, utan ställer tvärtom gärna upp med finansiering själva, antingen i form av pengar och/eller material. Men vill man inte bidra, så behöver man inte. Karina Brozinic, eldsjälen på Ystadsgatan hävdar att det är just denna totala frivillighet som gör att det fungerar, åtminstone på deras gård. Vilket styrks av Larsson (2009), ideellt engagemang skapar en social gemenskap

som fungerar som drivkraft.

Kunskaperna skiljer sig kraftigt mellan gårdarna, på Fosiedal finns det både självförvaltare med och utan tidigare erfarenhet, men alla är, enligt samordnare Ove Ohlsson, villiga och intresserade att lära. De tycker själva att de kompletterar varandra men skulle kunna behöva hjälp med trädklippning. På Nydala har de allra flesta någon tidigare erfarenhet av trädgårdsarbete, detta tillsammans med beskränkingskursen från MKB Fastighets AB gör att kompetensnivån är högre här än på Fosiedal. På Ystadsgatan har hälften av hyresgästerna tidigare erfarenheter av trädgårdsarbete. Detta kombinerat med att eldsjelen Karina Brozinic precis utbildat sig vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, till trädgårdsingenjör, gör att även deras samlade kompetenser är tillfredställande.

den fysiska miljön

De olika bostadsgårdarnas utformning skiljer sig något från varandra. Nydala och Fosiedals är gårdar med perennrabatter, häckar, buskage, lekytor och ett flertal sittplatser att mötas och samtala på. På båda gårdarna har det skett förändringar under årens lopp, förändringar för att anpassa gårdens utseende och funktion efter dagens hyresgäster och deras behov och intresse. Barnen har på Fosiedal fått fler platser för lek och rörelse, en basketplan, två lekstugor och mål på grusplanen för bollspel. På Nydala har barnen fått en lekplats nerlagd eftersom den låg utmed en kraftigt trafikerad väg och upplevdes mycket osäker. Istället har barnen fått mer plats på den grusplan mellan husen. Förändringar har även skett till de äldres fördel, på Fosiedal har antalet bänkar ökat och en outnyttjad sandlek har ersatts av en blommande rabatt. De äldre på Nydala har fått en plattgång

till pergolan och platsen som tidigare var en lekplats har nu fått en damm med upphöjda planteringar och flertalet bänkar. Hyresgästerna på bottenplanen i två av husen på Nydala har på eget initiativ fått privata trädgårdar i anslutning till sin lägenhet. Däremot har inte den övergripande gestaltningen förändrats drastiskt utan endast i en något mindre skala och för att tillgodose nya behov. Dessa förändringar har kommit till på grund av självförvaltares och samordnares förmåga och vilja att lösa problem som uppstår bland hyresgästerna på gården. Förändringarna har främst varit till de ungas och de äldres gagn. Förändringarna har gjorts på hyresgästernas inrådan men också med godkännande från hyresvärden. Ystadsgatans gård är annorlunda kanske mest på grund av dess storlek, den är betydligt mindre än de båda andra vilket medför att samma yta behöver innehålla ett större antal olika funktioner. Samma yta som någon använder till avkoppling och som middagsplats används av en annan för lek och bus och av en tredje till trädgårdsarbete och rekreation. Här har det skett stora förändringar, från att ha varit en tom asfaltyta till att bli en prunkande oas med uppmurade planteringsbäddar och ett stort antal flyttbara planteringskärl, tack vare hyresgästerna och med hyresvärdens godkännande, om än i efterhand.

Både Fosiedal och Nydalas gårdar är relativt statiska i sin utformning, det vill säga att de har sin självklara gestaltning. Att flytta häckar, gräva nya rabatter och lägga igen rabatter från år till år blir i längden både opraktiskt och oekonomiskt, främst på grund av att merparten rabatterna omges av hårdgjord yta. Detta medför att bostadsgårdarna är svåra att anpassa efter det varierande engagemanget hos hyresgästerna. Detta ställer högre krav på samordnarna att ständigt inspirera och engagera hyresgäster så att inte bördan blir för tung på den enskilde självförvaltaren. Rabatter omgivna av gräsytor ger en större

flexibilitet och kräver mindre av både ekonomin och orken vid ett eventuellt behov av förändring. Ystadsgatan 13 är mycket anpassningsbar med ett stort antal flyttbara planteringskärl, vilket ger de boende möjlighet att lätt anpassa mängden arbete utefter engagemang. Just detta sätt att direkt kunna påverka sin utemiljö har varit många självförvaltares främsta anledning till att engagera sig, att känna sig betydelsefulla.

den sociala miljön

Alla tre gårdarna har en organisation som idag fungerar mycket bra och framför allt till hyresgästernas och hyresvärdarnas belåtenhet. De som engagerat sig i skötseln av sin utemiljö har gjort det av varierande anledningar. En av de främsta anledningarna är umgänget med grannarna, men även ett ansvarstagande för att gården ska bli ordentligt skött samt för att man helt enkelt tycker att det är roligt, är andra vanliga anledningar. Ett fåtal på Fosiedal samt något fler på Nydala uppger även att ersättningen är en bidragande orsak till engagemanget. En av de främsta anledningarna på Ystadsgatan är möjligheten att påverka sin egen utemiljö, gården är flexibel och hyresgästerna har ett direkt och omedelbart inflytande över gårdens gestaltning. En direkt effekt av självförvaltningen är det sociala klimatet som nu råder på gården, en varm gemenskap har infunnit sig, från att tidigare knappt hälsat på varandra till att nu gemensamt och spontant grilla tillsammans på gården. Gården har blivit en naturlig del i hyresgästernas boende och fungerar som vardagsrum, kök, arbetsrum och trädgård för människorna i huset. Fosiedal, där varje radhuslägenhet har en entréträdgård och en bakgård som ändå skall skötas är steget inte långt till att ta ytterligare lite ansvar, när man dessutom får ersättning för det. Här verkar det ändå som man lägger det mesta krutet på sin

egen privata entréträdgård och gör den personlig. Samtidigt som den gemensamma bostadsgården fungerar som en förlängning av din egen trädgård, främst för barnen som tryggt kan springa omkring i den bilfria utemiljön. Självförvaltningen på Nydala har det största antalet lägenheter men de har också de självförvaltare som varit aktiva under längst tid. Främsta anledningen till att vistas på gården är umgänget med grannarna eller vara med i självförvaltningen. Precis som Kristensson (2007) beskriver, leder möten till att hyresgästerna lär känna varandra, framför allt möten som sker i samband med en aktivitet, till exempel trädgårdsskötsel, detta blir extra tydligt just på Nydala där bostadsgården nyttjas främst för umgänge med grannarna eller vid trädgårdsarbete.

De allra flesta, från alla gårdar är rörande överens om att det viktigaste med självförvaltning är just möjligheten att kunna påverka, att vara med och bestämma och att få göra sin röst hörd, vilket ligger i linje med slutsatserna i Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, SABO:s, rapport (2007). De övriga hyresgästerna är överlag nöjda med både bostadsgårdens utformning och självförvaltningens skötsel av den, dock har vissa övrigt att önska när det gäller hyresvärdens egen skötsel av till exempel sophanteringen.

Då det inte framkom under intervjuerna eller enkätundersökningen om vandalism och skadegörelse minskat sedan man introducerat självförvaltning i området hänvisar jag till de visuella studierna. Där framkom det att alla tre bostadsgårdarna är välskötta och städade, vilket även framkom av enkätundersökningen, och till synes befriade från vandalism och skadegörelse. Det är möjligt att det beror just på självförvaltningen och alla vakande ögon det medför, precis som Martinsson (2001) menar. Medvetenheten om vem som engagerar

sig på bostadsgården gör möjligen övriga hyresgäster mindre benägna att skräpa ner och förstöra.

hyresgästernas ersättning

Som tidigare nämnt uppger endast ett fåtal hyresgäster att ersättningen är en bidragande orsak till engagemanget. Dock har jag själv reflekterat över ersättningen då denna problematik uppstått på den bostadsgård jag själv är engagerad på. När vi flyttade hit var vi 14 hushåll som var engagerade i självförvaltningen, idag (november 2009) är vi sju. Ju färre hyresgäster som engagerar sig, desto mer arbete läggs på det fåtal som faktiskt engagerar sig, utan att ersättningen höjs. Enligt Finansdepartementets proposition 1996/97:119, som bifölles, ska alla hyresgäster engagerade i självförvaltning få samma ersättning, det vill säga hushållets faktiska skötselkostnad oavsett insats. Detta medför att ju färre hyresgäster som engagerar sig desto mindre pengar behöver hyresvärderna betala ut, för samma skötsel.

En lösning som både hyresvärderna och de engagerade skulle tjäna på skulle kunna vara att en del av den ersättning som hyresvärderna inte behöver betala ut till boende (som inte är med i självförvaltningen) skulle kunna läggas i budgeten som självförvaltarna får varje år. På detta viset skulle de kunna köpa in till exempel gräsklippningen från någon utomstående och avlasta de självförvaltare som faktiskt engagerar sig. Ett annat alternativ är att se över ersättningen och göra den individuell och kanske även personlig, så att ifall två ifrån varje hushåll engagerar sig ger det dubbel ersättning. Jag tror det kommer att bli ännu viktigare för hyresvärderna att värdesätta självförvaltarna och visa sin uppskattning. Ingen vill att självförvaltningen ska försvinna, men

vad gör de för att den ska finnas kvar? Och vad är anledningen till att självförvaltare hoppar av? På vår gård har det varit både personliga skäl (sjukdom, ålderdom etcetera), man har flyttat här ifrån men också osämja grannar emellan. Kanske inget som hyresvärderna direkt kan påverka, men de kunde göra det mer attraktivt för både nya och gamla hyresgäster att gå med och stanna kvar.

eldsjälens viktiga roll

En gemensam nämnare för alla tre bostadsgårdarna är deras samordnare, eller rättare sagt deras eldsjälar, med ett omätligt engagemang för sin gård och sina grannar. Deras till synes aldrig sinande energi eller brist på engagemang bidrar inte bara till att självförvaltningen fungerar väl men också dess faktiska existens. Dessa eldsjälar är beredda att göra mer, ta mer ansvar och bidra med mer kunskap än vad som begärs men ändå krävs. De är den mycket viktiga länken mellan hyresgästerna och hyresvärderna och precis som både Berglund (1995) och Göransson & Lieberg (2000) menar är de definitivt en av de starkast bidragande orsakerna till självförvaltningens goda resultat. Det är dessa eldsjälar som ser till att övriga hyresgäster arbetar mot samma mål, en välskött, vacker och fungerande bostadsgård. De tar personligt ansvar för gårdens skötsel och sköter själva om det som ingen annan har ansvar för eller som negligerats.

Bengtsson m.fl. (2003) tar upp oron för vad som händer den dagen eldsjälarna inte kan eller orkar ställa upp längre. Den självförvaltningsgruppen kommer stå inför en stor förändring, förhoppningsvis är någon villig att axla deras mantel och ta över den mycket viktiga rollen som gruppens samordnare. Men om så inte är fallet kommer troligen inte självförvaltningen överleva

på den bostadsgården. Dessa samordnare gör så mycket mer än de övriga hyresgästerna men får inte mer i ersättning. Min undersökning pekar mot att eldsjälarna borde uppmärksammas mer och stödjas utav bostadsbolaget, vilket ligger i linje med vad Göransson och Lieberg (2000) skriver. Då Ove Olsson på Fosiedal, utan resultat, i flera år sökt efter en hyresgäst som kan dela hans ansvar som samordnare finns en övergripande risk att självförvaltningen där läggs ner den dagen inte Ove orkar mer. På Nydala finns däremot en större chans till självförvaltningens fortlevnad när Lena Olofsson slutar då många hyresgäster varit engagerade under en längre tid. Ystadsgatan 13's kravlöshet gör att deras självförvaltning troligtvis kommer att finnas kvar även om deras nuvarande eldsjäl slutar. Deras engagemang i gården är inte direkt knutet till en samordnare utan skulle fungera, om än något annorlunda, utan eftersom de på ett sätt alla är eldsjälar. De tar alla större ansvar än vad som krävs.

Självförvaltning innebär att det hela tiden, dag som natt, vardag som helg, vinter som sommar alltid är någon som ser till gården. Någon, i många fall eldsjäl (Göransson & Lieberg 2000) håller koll på slokande blommor i rabatterna, knäckta grenar på ett träd, oreda i sopsorteringen och stulna cyklar. Det kan bara vara bra, det minskar risken för vandalisering och skadegörelse och leder till en högre skötselintensitet (Delshammar 2005).

slutsatser

På alla tre bostadsgårdarna har självförvaltningen haft goda sociala effekter, på Fosiedal är en starkt bidragande orsak till engagemanget just gemenskapen med grannarna. På Nydala är umgänget med grannarna den vanligaste orsaken till att överhuvudtaget vistas på gården och då gärna i kombination

med att pyssla i trädgården. Gemenskapen på Ystadsgatan 13 uppstod i princip inte förrän man började arbeta tillsammans för en grönare gård. Denna gård är också den mest flexibla av de tre, antalet planteringskärl kan variera kraftigt mellan åren, beroende på hur många som vill engagera sig, vilket bidrar till en stor kreativitet och odlarglädje bland hyresgästerna. Kreativitet syns också rabatternas uttryck på Nydala. Där har även självförvaltningen under årens lopp genomfört ett flertal förändringar, allt eftersom hyresgästerna uttryckt sina behov för dessa. Även Fosiedal har genomfört en del förändringar på grund av de boendes behov.

Som landskapsarkitekt är det viktigt att ha förståelse för självförvaltning och speciellt för den grupp av självförvaltare som senare ska sköta den bostadsmiljö vi gestaltar. Jag är övertygad om att, en nära kommunikation med självförvaltarna i planeringsskedet är nyckeln till en hållbar gestaltning på våra bostadsgårdar. Göra grundliga efterforskningar av de boendes behov och önskemål. Vem bor i husen? Vad sysselsätter de sig med? Vilka kulturer kommer de ifrån? Hur använder de sig av sin utemiljö? Men också ta hjälp av all den kunskap som finns i en redan etablerad självförvaltningsgrupp. Mycket av det som också Löfström (2006) kommit fram till i sitt arbete. Men som också Larsson (2009) menar är det viktigt att framförallt möjliggöra och skapa förutsättningar för kreativitet.

Då det egna inflytandet över sin utemiljö är mycket viktigt för de hyresgäster som engagerar sig i självförvaltning är det klokt att satsa på en hållbar grön stomme och föränderliga ytor för perenner och geofyter. En stomme som ger utrymme för och som inbjuder och uppmuntrar till kreativitet. Ytor som lätt går att anpassa efter antalet självförvaltare är också att föredra då det kan variera kraftigt från år till år.

metodreflektion

Jag har inte bara fått svar, frågor har också tillkommit under arbetets gång. En del frågor angående mängden empiri som framkommit under arbetets gång och hur jag kunde ökat den. Vad kunde jag gjort annorlunda? Om jag gjort fler djupare intervjuer med samordnarna, hade jag fått fram mer information? Jag är nöjd med den kvalitativa empiri som framkom under arbetet, både genom intervjuerna och genom enkäterna. Däremot hade jag föredragit en större svarsfrekvens från enkäterna för att kunna behandla dem på ett mer kvantitativt sätt och på så sätt ha kunnat se fler likheter och skillnader mellan gårdarna. Eftersom jag utformade enkäten på ett sätt så att svaren från den även kunde användas på ett mer kvalitativt sätt är jag nöjd med mitt val att använda mig av enkätundersökning. För att öka svarsfrekvensen på enkäten kunde jag spenderat ett antal dagar på varje bostadsgård för att dels få enkäter ifyllda på plats men också för att göra korta intervjuer med förbipasserande hyresgäster.

Funderingar kring valen av bostadsgårdar har också uppkommit. Kanske skulle jag valt att endast studera bostadsgårdar med traditionell självförvaltning i kommunal regi. Möjligtvis i olika delar av landet. Eller skulle jag studerat ett större antal bostadsgårdar både i kommunal och privat regi? Vilket med stor sannolikhet inte varit möjligt utifrån den tid som fanns att tillgå. Det antal gårdar jag har studerat varit tillräckligt för den tidsram arbetet förhöll sig inom. Utifrån samarbetsviljan från bostadsgårdarnas samordnare, valet att studera bostadsgårdar i både kommunal och privat regi och mängden empiri som framkommit har mina val varit mycket tillfredställande. Engagerade och hjälpsamma samordnare har kanske gett mer positiv bild av självförvaltning, eventuellt skulle en mindre engagerad samordnare indikerat en sämre organiserad

självförvaltning och därmed möjligtvis ett annorlunda slutresultat. Eller hade det bara ytterligare bekräftat eldsjälens avgörande roll för en väl fungerande självförvaltning?

Arbete har gett mig en bättre insikt i hur självförvaltning fungerar, hur självförvaltare tänker och resonerar, vad som driver och engagerar dem. Men också gett mig en bild av vad som krävs av mig som landskapsarkitekt när jag arbetar med bostadsgårdar där det bedrivs eller kommer att bedrivas självförvaltning. Jag är övertygad om att detta arbete kan ge landskapsarkitekter och andra som arbetar med självförvaltning en djupare förståelse för denna förvaltningsform. Min förhoppning för framtiden är att självförvaltning ska bli en allt vanligare förvaltningsform då den medför så många dokumenterat positiva effekter.

Den del av mitt arbete som flöt på bäst var själva insamlandet av empirin. Enkätundersökningen, intervjuerna och de visuella studierna. Svårare har för min del varit att hitta relevant teori, tillräckligt med forskning som berör mitt område. Men också att i text få fram den essens och de slutsatser som undersökningen resulterat i, att utförligt beskriva dem så att den blir tydlig och i slutändan relevant och meningsfullt för den tänkta målgruppen. Genom kompletteringarna fick jag möjlighet att kritiskt granska mitt eget arbete, att konkretisera mig ytterligare. Inse att jag skrivit en del mellan raderna, att jag i en del avseenden varit för koncis och sammanfattande.

referenslista

tryckta källor

Bengtsson, Bo mf. (2003). Självförvaltning – en vision med variation. Utvärdering av ett självförvaltningsprogram inom Bostads AB Poseidon i Göteborg. SABO, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, Växjö.

Berglund, Ulla; Hansson, Tom; Hägg, Tjelhvar; Jergby, Ulla & Söderblom, Pär (1995). Vi vårdar vår gård. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, Movium (Stad & Land 130)

Delshammar, Tim (2005). Kommunal parkverksamhet med brukarmedverkan. Alnarp. Doktors avhandling.

Göransson, Sten & Lieberg, Mats (2000). Eftertankar: Bra bostadsgårdar och socialt samspel ur: Torseke Hulthén, Kerstin (2000). Bra bostadsgårdar – här vill vi bo! Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, Movium (Stad & Land).

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). Forskningsmetodik. Lund.

Kristensson, Eva (2007). Bostadsgården - vardagsrum lekplats mötesplats och utsikt. Stockholm.

Larsson, Marie (2009). Stadsdelsträdgård - Plats för gemenskap och kreativa processer. Alnarp. Doktors avhandling.

Löfström, Susanne (2006). Erfarenheter av brukarmedverkan

- 10 landskapsarkitekters erfarenheter av att arbeta med brukarmedverkan vid förnyelse av utemiljö. Alnarp. Examensarbete.

Martinson, Linda (2001). Självförvaltning – ett sätt för de boende att ta makt över vardagen. SABO, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, Stockholm.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). Forskningsmetodikens grunder. Lund.

SABO, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (2007) Hyresgästinflytandet 2006 - En allmännyttig rapport. Stockholm.

kartmaterial

Fritz Jaenecke Arkitektgrupp AB (1979). Illustrationsplan för kv. Fosiedalsgården 1. Skala 1:400, ritnr okänt, Malmö.

Konsulterande trädgårds och landskapsarkitekt Lennart Trulsson (1979). Ytplan för kv. Fosiedalsgården 1. Skala 1:400, ritnr okänt, Malmö.

Konsulterande trädgårds och landskapsarkitekt Lennart Trulsson (1986). Situationsplan för kv. Magistern 6. Skala 1:200, ritnr T3, Malmö.

elektroniska källor

Finansdepartementet, Sveriges Riksdag. (1997). Proposition

1996/97:119 Självförvaltning. http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=37&doktyp=prop&rm=1996/97&bet=119&dok_id=GK03119 [2009-09-23]

Lindström, Håkan m.fl. (2001). Fråga rätt! Utveckla, testa, utvärdera och förbättra blanketter. Statistiska centralbyrån. http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OV9999_2000I02_BR_X97%C3%96P0101.pdf [2009-08-19]

muntliga källor

Brozinic, Karina, eldsjäl på Ystadsgatan 13. Samtal under våren 2009.

Delshammar, Tim, universitetslektor, SLU Alnarp. E-post kontakt angående enkätens konstruerande under våren 2009.

Larsson, Göran, senior advisor MKB Fastighets AB fastighet AB. Samtal under hösten 2008.

Olofsson, Lena, samordnare på Nydala. Samtal under våren 2009.

Olsson, Ove, samordnare på Fosiedal. Samtal under våren 2009.

figurer

Alla foton och illustrationer tillhör författaren.

bilaga 1

Enkätfrågor.

Fråga 1-7 till alla hyresgäster i området.

1. Hur många är ni i ert hushåll?

- st barn (0-12 år)
- st tonåringar (13-20 år)
- st vuxna

2. Hur mycket vistas ni på er gemensamma gård?
Tänk även på sommaren.

- flera timmar varje dag
- nästan varje dag
- någon dag i veckan
- nästan inget alls

3. Vad gör ni på den gemensamma gården?
Ni kan fylla i flera alternativ.

- barnen leker
- vi umgås med familj och vänner
- vi umgås med grannarna
- vi kopplar av
- Annat,.....

4. Vad tycker ni om utformningen på er gård?

inte alls bra mycket bra

5. Saknar du något på er gård?

- Ja,.....
- Nej

6. Vad tycker ni om skötseln på er gården?

.....
.....

7. Är ni med i gårdens självförvaltning?

- Ja
- Nej

Fråga 8-14 till de som är med i självförvaltningen.

8. Hur länge har ni varit med i självförvaltningen?

- 1-5 år
- 6-10 år
- mer än 10 år

9. Varför är ni med i självförvaltningen?

Ni kan fylla i flera alternativ.

- Det är roligt att pyssla med trädgården
- Så att gården blir ordentligt skött
- Det är ett trevligt sätt att umgås med grannarna
- För pengarna
- Annat,

10. Vad är viktigast med självförvaltning?

.....
.....
.....

11. Hur planeras och organiseras arbetet?

.....
.....
.....

12. Vad har ni för tidigare erfarenheter av trädgårdsarbete?

Ni kan fylla i flera alternativ.

- Har ingen tidigare erfarenhet
- Har haft egen trädgård
- Har en egen trädgård (koloniträdgård, sommarhus)
- Har arbetat med trädgård
- Har utbildning inom trädgård
- Annat,.....

13. Vad tycker ni om era gemensamma kunskaper i gruppen?

- Dom är inte tillräckligt bra
- Ibland skulle vi behöva hjälp
- Vi kompletterar varandra
- Dom är tillräckliga
- Dom är mycket bra
- Annat,.....

14. Hur tycker ni att er självförvaltning fungerar?

.....
.....
.....

bilaga 2

Enkätresultat.

Fosiedals enkät delades ut till 68 hushåll och 13 hushåll svarade.

Hushållens sammansättning:

4 av hushållen består av 2 vuxna.

2 av hushållen består av 2 vuxna och barn.

1 av hushållen består av 2 vuxna och tonåringar.

6 av hushållen består av 2 vuxna, barn och tonåringar.

Vistelsen på gården:

5 av hushållen vistas på gården flera timmar varje dag.

1 av hushållen vistas på gården nästan varje dag.

5 av hushållen vistas på gården någon dag i veckan.

2 av hushållen vistas nästan inget alls på gården.

8 av hushållen har barn som leker på gården.

5 av hushållen umgås med familj och vänner.

5 av hushållen umgås med grannarna.

6 av hushållen kopplar av.

4 av hushållen uppgav att de även gjorde andra saker:

Spelar kubb och boule, städar, självförvaltning.

Gårdens utformning:

1 hushåll tycker inte alls om utformningen.

1 hushåll tycker mindre bra om utformningen.

7 hushåll tycker bra om utformningen.

4 hushåll tycker mycket bra om utformningen.

6 hushåll saknar inget på gården.

7 hushåll saknar bland annat; bord och bänkar, murad grill, en

paviljong, belysning, mattpiskare (bom), vaktmästare, bättre utemiljö, mindre bilar och mer grönt.

Gårdens skötsel:

8 av hushållen tycker bra eller mycket bra om gårdens skötsel.

2 hushåll tycker att den är OK.

1 hushåll påpekar att självförvaltningens ansvarsområde sköts bra medans MKB Fastighets AB:s sköts sämre.

2 hushåll tycker "urusel" och "dåligt underhållen", det är även dessa två hushåll som tyckte sämre om gårdens utformning. Inget av hushållen är med i självförvaltningen.

Engagemanget:

8 av de 13 hushållen är med i självförvaltningen.

4 av dessa 8 hushåll har varit aktiva i 1-5 år.

4 av hushållen har varit aktiva i 6-10 år.

3 av hushållen tycker att det är roligt att pyssla med trädgård.

7 av hushållen är med för att gården ska bli ordentligt skött.

4 av hushållen tycker att det är ett trevligt sätt att umgås med grannarna.

4 av hushållen är med för pengarnas skull.

1 av hushållen uppger andra orsaker:

Denne har ansvar för tvättstugan och tycker det är mycket viktigt att den är ren och fräsch.

4 av hushållen tycker att det viktigaste med självförvaltning är gemenskapen. 2 tycker att det är viktigt att alla sköter sin del ordentligt. 1 hushåll tycker om att ha en välskött gård och hela, fina saker. 1 hushåll värderar att ha insyn och kunna vara med och bestämma högt.

Arbetet på gården:

5 hushåll uppger att Ove Ohlsson planerar och organiserar arbetet.
2 hushåll nämner regelbundna möten och 1 hushåll menar att det planeras vid de gemensamma städdagarna efter kunskap och intresse.

3 av hushållen har ingen tidigare erfarenhet av trädgårdsarbete.
4 hushåll har haft egen trädgård.
1 hushåll har egen trädgård (koloniträdgård, sommarhus).
2 hushåll har andra erfarenheter, en är snickare och en är uppväxt på landet.

1 hushåll tycker att de ibland skulle behöva hjälp, exempelvis vid trädklippning.
5 hushåll tycker att de kompletterar varandra.
2 hushåll tycker att de är tillräckliga.
1 hushåll tycker att kunskaperna är mycket bra.

6 hushåll tycker att självförvaltningen fungerar bra.
2 hushåll tycker att det är tack vare Ove som allt fungerar.
1 hushåll påpekar att en del hushåll är bara med för pengarnas skull och har ingen vilja eller genuint intresse.

Hyresgästerna på Ystadsgatan fick sin enkät via e-post, som Karina Brozanic försett mig med. Frågorna i deras enkät var något anpassade då det inte bedrivs traditionell självförvaltning på gården. Enkäten skickades ut till 13 hyresgäster, den fjortonde hyresgästen har inget internet och kan dessutom ingen svenska. Sju hyresgäster svarade på enkäten.

Hushållens sammansättning:

4 av hushållen består av 1 vuxen.
2 av hushållen består av 2 vuxna.
1 av hushållen består av 1 tonåring och 2 vuxna.

Vistelsen på gården:

3 av hushållen vistas på gården nästan varje dag.
3 av hushållen vistas på gården någon dag i veckan.
1 av hushållen vistas nästan inget alls på gården.

5 av hushållen umgås med familj och vänner.
5 av hushållen umgås med grannarna.
4 av hushållen kopplar av.
4 av hushållen uppgav att de även gjorde andra saker: Grillar, har loppis, leker med hunden, borstar hunden (för att slippa hundhåren i lägenheten), påtar i trädgården, jobbar (tar med sig laptopen ner), äter.

Gårdens utformning:

Många tyckte mycket bra om gårdens utformning, att den var inspirerande och vacker, avslappnande och inbjudande. Många tyckte också att gården hade gjort sig ännu bättre med gräsytor, ett större träd och bättre plats för sopor och cyklar.

1 av de 7 svarande saknade inget på gården medans 4 saknar gräs, 2 saknar ett större träd, 1 saknar kvällssol och bättre cykelhantering, 1 annan saknar möjlighet att kompostera och elvärme för kalla kvällar.

Gårdens skötsel:

Gemensamt för alla svaren är att hushållen är nöjda med skötseln som hyresgästerna själva utför men skötseln från fastighetsägarens sida tycker 3 av hushållen är bristfällig, de görs

ingen ansträngning och sophantering är enligt 1 hushåll till och med dålig.

Engagemanget:

6 av de 7 hushållen är engagerade i gårdens skötsel, den 7:e bidrar, liksom de flesta andra hyresgäster ekonomiskt.

1 av dessa 6 hushåll har varit aktiv sedan starten 2002.

3 av hushållen sedan de flyttade hit.

2 av hushållen har varit engagerade i ett par säsonger.

5 av hushållen tycker att det är roligt att pyssla med trädgård.

4 av hushållen tycker att det är ett trevligt sätt att umgås med grannarna.

3 av hushållen uppger andra orsaker:

Tycker det är skönt att vara utomhus, känner att man kan påverka sin boendemiljö vilket gör att man känner sig mer hemma, att det är vi som bor här som har gården inte Akelius.

Majoriteten av hushållen tycker att det viktigaste med att hyresgästerna själva sköter gården är att man får vara med och påverka, man får det som man vill ha det. Dessutom tycker några att det är viktigt att man får pengar till det som behövs, växter, jord, spadar och att det finns tillgång till vatten på gården.

Arbetet på gården:

3 hushåll uppger att Karina Brozinic planerar och organiserar arbetet.

1 hushåll uppger att arbetet inte varken planeras eller organiseras utan man gör lite som man vill, och pratar med grannarna när man stöter på dem.

1 hushåll menar att arbetet planeras eller organiseras via e-post eller lappar i trappen.

1 hushåll uppger att man hjälper till i den mån man vill och har tid.

3 av hushållen har ingen tidigare erfarenhet av trädgårdsarbete.

1 hushåll har haft egen trädgård.

1 hushåll har egen trädgård (koloniträdgård, sommarhus).

1 hushåll har utbildning inom trädgård, men hade ingen erfarenhet när de började 2002, bara en kolonilott.

1 hushåll tycker att deras gemensamma kunskaper i huset inte är tillräckliga.

1 hushåll tycker att de är tillräckliga.

4 hushåll tycker att kunskaperna är mycket bra.

Vi har ju Karina som typ vet allt.:)

3 hushåll uppger att de tycker skötseln av gården fungerar mycket bra.

1 hushåll skriver:

ska inte vara falskt blygsam... =)men utan mig vet jag inte om det hade gått. Jo, men då hade de andra fått ta initiativ till att vilja organisera något nytt, något mer lättskött, enligt deras kunskap och tillgång till tid. Jag har ju specialintresse och odlar gärna massa olika saker och experimenterar. Det skulle aldrig funka om andra skulle ta över det ansvaret. De hade fått plantera nya, färre och lättare växter, göra ett bevattningsschema mm.

Nydalas enkät delades ut till 192 hushåll och 24 hushåll svarade.

Hushållens sammansättning:

1 av hushållen består av 1 tonåring.

11 av hushållen består av 1 vuxen.

7 av hushållen består av 2 vuxna.
1 av hushållen består av vuxna och barn.
1 av hushållen består av vuxna, barn och tonåringar.
3 av svaren hade ej fyllt i hushållets sammansättning.

Vistelsen på gården:

6 av hushållen vistas på gården flera timmar varje dag.
5 av hushållen vistas på gården nästan varje dag.
4 av hushållen vistas på gården någon dag i veckan.
8 av hushållen vistas nästan inget alls på gården.

1 av hushållen har barn som leker på gården.
14 av hushållen umgås med grannarna.
13 av hushållen kopplar av.
5 av hushållen uppgav att de även gjorde andra saker:
Grillar, har egen uteplats.

Gårdens utformning:

1 hushåll tycker mindre bra om utformningen.
5 hushåll tycker bra om utformningen.
16 hushåll tycker mycket bra om utformningen.

16 hushåll saknar inget på gården.
6 hushåll saknar bland annat; en roligare lekplats, ett låst cykelhus, en vattenfontän, nya bänkar, en berså och blommor för allergiker (?).

Gårdens skötsel:

21 av hushållen tycker bra eller mycket bra om gårdens skötsel.
1 hushåll tycker att grindlåsningsen är dålig.
1 hushåll påpekar att Lena är mycket duktig.

Engagemanget:

13 av de 24 hushållen är med i självförvaltningen.

4 av dessa 13 hushåll har varit aktiva i 1-5 år.
6 av hushållen har varit aktiva i 6-10 år.
3 av hushållen har varit aktiva i mer än 10 år.

5 av hushållen tycker att det är roligt att pyssla med trädgård.
5 av hushållen är med för att gården ska bli ordentligt skött.
6 av hushållen tycker att det är ett trevligt sätt att umgås med grannarna.
5 av hushållen är med för pengarnas skull.
3 av hushållen uppger andra orsaker:
2 av dessa är med för gemenskapen, den tredje är med för att det är medicin för själ och psyke.

3 av hushållen tycker att det viktigaste med självförvaltning är gemenskapen.
3 hushåll tycker att det är viktigt att alla sköter sin del ordentligt.
2 hushåll tycker det är viktigt att de sköter sig själva utan MKB Fastighets AB:s inblandning.
2 hushåll värderar att kunna vara med och bestämma högt.
1 hushåll tycker det är viktigt att folk respekterar att gården är snygg och ren.

Arbetet på gården:

4 hushåll uppger att Lena Olofsson planerar och organiserar arbetet.
4 hushåll nämner regelbundna möten där det planeras tillsammans.
2 hushåll tycker att det planeras och organiseras perfekt!
1 hushåll vet ej (!).

3 av hushållen har ingen tidigare erfarenhet av trädgårdsarbete.

5 hushåll har haft egen trädgård.

2 hushåll har egen trädgård (koloniträdgård, sommarhus).

2 hushåll har arbetat med trädgård.

1 hushåll har utbildning inom trädgård.

2 hushåll har andra erfarenheter, en städar en trapp och en är uppväxt med handelsträdgård.

1 hushåll tycker kunskaperna i gruppen inte är tillräckligt bra.

1 hushåll tycker att de ibland skulle behöva hjälp.

8 hushåll tycker att de kompletterar varandra.

1 hushåll tycker att de är tillräckliga.

2 hushåll tycker att kunskaperna är mycket bra.

10 hushåll tycker att självförvaltningen fungerar bra.

2 hushåll tycker att det är fungerar lite si och så.

